

КӨКЕЙКЕСТІ

ДИПЛОМ

Әлеуметтік желі қып-қызыл сауда алаңына айналды. Ақша берсең, төлқұжаттан бастап бәрін аласың. Осы аптада біреу дайын диплом сатамын деп жар салды.

Расын айтсақ, бұл жаңалық емес. Бұған дейін де бірнеше рет қоғамды дүрліктіріп, соны у-шүмен аяқталды. Жалған дипломмен, тіпті лауазымды қызметке конжигандар да бар. Сауданың бұл түрі қайта қызды. Ұсыныс болған соң, сұраныс та бар. Әлгінің Instagram-дағы паракшасына 3,5 мың адам тіркелген. Тек отандық

емес, Ресей дипломын да дайындап береді. Оқу орнын, қалаған мамандығыңды,

алар бағанызды бағамдасаныз болғаны.

Ол паракшасында «Көптеген жоғары оқу орындарымен байланысым бар.

Шын дипломнан еш айырмашылығы болмайды», – деп жазған. Мәселен,

көк диплом – 150 мың, қызылы – 200

мың тенге. Ақысын толық төлесеніз,

диплом қалтада. Саудагер кез келген

сауалыңызға жауап беруге дайын. Тек

ғаламтор арқылы. Жүзбе-жүз кездесуге

бармайды. Заңсыз екенін біледі. Бірақ одан

қаймығып тұрған ол жоқ. Ал ауырдың астымен,

жеңілдің үстімен жүруді жөн санайтындар көп

бүгінде. Олар 4 жылын сарп еткенше сатып алады. Бұл

қоғамның жасыра алмайтын дерті болып тұр. Сорақысы

сол, жас буын оны «қалыпты құбылыс», – деп қабылдайды.

Одан да өкініштісі, шын жүйріктің бағын байлайды. Жалпы, жеңіл

жолмен жеп қалғысы келетіндер көп бүгінде. Тек білім емес, басқа да

салала тамырын теренге жайған. «Пара берде, бара бер» дейтіндердің

заманы жүріп тұр. Тек көбірек алу керек. Әйтпесе 300 мың алып 13

жылға қамалғандар бар. Ал 1 миллион долларды қалтасына басқаны

бостандықта жүр. Парадокс.

Елдос ӨМІРЗАҚ

БІЗДІҢ СҰХБАТ

Дулат ИСАБЕКОВ:

БІЗ ҮШІН ӘР ҚАЗАҚ ҚЫМБАТ

Қыз деген ұлттық намыс. Біздің қыздарымызға отбасында жақсы тәрбие берілмей жатқан сияқты. Менің немерелерім шетелде оқиды. Солар түңіліп келді. Ата, мүмкіндік болса «Қазақ қыздары шетелге тимесін», – деген мақала жазыңызшы дейді. Әбден намысымызды келтірді деді.

(Толығырақ 3-бетте)

ӨЗЕКТИ

БАСТЫ МӘСЕЛЕ – ТҮСІНБЕУШІЛІКТЕ!

Дінге бет бұрғысы келген азамат мешітке барып, имамнан кеңес алуы қажет. Солардың айтқанын тыңдаса ғана адаспайды. Көшеде жүрген миссионердің уағзын тыңдау мүлдем дұрыс емес.

(Жалғасы 5-бетте)

БИРЖАМЕТР

МҰНАЙ (brent)

50,79

DOLLAR

314,4

EURO

343

РУБЛЬ

5,55

БАСПАСӨЗ – 2017

«Жас қазақ» газетіне 2017 жылы жазыну жалғасуда

Жазылу еліміздің кез келген «Қазпошта» бөлімшелері арқылы жүргізіледі

Жазылу индексі
65032

Жазылу мерзімі	Қала	Ауыл
1 айға	279,29	297,93
3 айға	837,87	893,79
6 айға	1675,74	1787,58
12 айға	3351,48	3575,16

«ЖАС ҚАЗАҚТЫҢ»
САЙТЫ

jasqazaq.kz

ҚОР
САРҚЫЛМАСЫН
ДЕСЕК

ДӘРМЕНСІЗ
ДИҚАН

ТАМЫРЫ
ТЕРЕҢ,
ЖҮРЕГІ
ЖАРҚЫН

ДЕГДАР

on the web
JASQAZAQ.KZ

2

4

5

8

Билік

БӘСЕКЕ мен ҚАБІЛЕТ

Елбасы осы аптада Қазақстан Халқы ассамблеясының XXV сессиясына қатысты. Мемлекет басшысы «Жаңғырудың негізі – тұрақтылық, бірлік, келісім» атты тақырыппен өткен биылғы жиында 2017 жыл еліміз үшін ерекше болып саналатынын атап өтті. Біріншіден, экономикалық жаңғыру қолға алынды. Екіншіден, саяси жаңғыруды бастадық. Үшіншіден, рухани жаңғыруға кірістік. Президент «Бұған мен «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаламды арнағанымды білесіздер», – деді.

Бағдарламалық мақаладағы негізгі міндеттерге назар аударып, қоғамның даму кезеңіне қатысты ойын ортаға салды. Елбасы «Мен ең алдымен болашақ қазақстандықтың болмысын айқындап, қандай болуы қажеттігін атап өттім. Біріншіден, ол – әлемдік бәсекеге қабілетті жасампаз тұлға. Екіншіден, алдына нақты мақсат қойып, соған ұмтылатын прагматик, әрі реалист. Үшіншіден, ұлттық бірегейлігін нығайтып, ұлтының дамуын тежейтін барлық нәрседен бас тартатын адам. Төртіншіден, білімнің салтанат құруын ең маңызды іс санайтын, жаһандық білімнің шынына шыққан жан. Бесіншіден, тек эволюциялық даму ғана халқының өсіп-өркендеуіне мүмкіндік беретінін жақсы түсінетін саналы азамат. Алтыншыдан, ол – түрлі тілді игерген, әлемнің үздік тәжірибелерін алуға және заман талабына сай өзгеруге қабілетті, сана-сезімі ашық жан», – деді.

Сондай-ақ Нұрсұлтан Назарбаев жастардың сана-сезімін қалыптастыру үшін айрықша маңызы бар «Жана гуманитарлық

білім» жобасын атап өтті. Мемлекет басшысы «Жоба әлемнің жетекші тілдерінен ең үздік оқулықтарды қазақ тіліне аударуды көздейді. Философия, әлеуметтану, экономика, мәдениеттану, шығыстану салалары бойынша ағылшын, орыс, француз, испан тілдерінде және басқа да тілдерде басылған тамаша оқулықтар бар. Оқу процесіндегі ғылыми айналымға олардың енгізілуі отандық білімді жана деңгейге көтеретініне сенімдімін», – деді.

Нұрсұлтан Назарбаев қабылданып жатқан шаралардың дұрыстығын және өз уақытында атқарылып жатқанын атап өтіп, Қазақстан Халқы ассамблеясы мен мемлекеттік органдар алдына жана міндеттер қойды. Бірінші міндет. Жүйелі жаңғырудың мақсаттарына жауап бере алатын қоғамдық сана-сезім қалыптастыру керек. Бұл процеске мемлекет пен азаматтық қоғам, білім беру мен әлеуметтік сала, жеке бизнес пен масс-медиа, бәрі де тартылуы қажет. Мемлекет басшысы екінші міндет ретінде азаматтық бірегейлікті нығайтып, бірлік пен келісімді қамтамасыз ету қажеттігін айтты. Осыған орай, Қазақстан Президенті бірқатар нақты тапсырма берді. Сессия барысында Елбасы ақпараттық жұмыстарға ерекше мән беріп, 2018 жылы Қазақстан Халқы ассамблеясының көпфункционалды мультимедиялық порталын ашуды, сондай-ақ «Қазақстан халқы» интерактивті тарихи картасын жасауды тапсырды. Сондай-ақ Қазақстан Президенті бизнес, шығармашылық және ғылыми зиялы қауым өкілдерін «Туған жер» жобасына қатысуға және өз ауылдастарын қолдау үшін күш жұмылдыруға шақырды.

(Өз тілшіміз)

АПТАНЫҢ АЙТАРЫ

22

млн теңге. Су тасқынынан зардап шеккен ақмоалалықтарға жиналған қаржы

1,2

млн теңге. Астанада екі баласына алимент төлемеген «көкек» ананың көлігі тәркіленді

270

мың теңге. Жезқазғанда шенеунік сынақ мерзімі кезінде өзіне сыйақы жаздырып алған

Сөз-Жебе

Геннадий ШИПОВСКИХ,

Мәжіліс депутаты:

«Жастар кейде «жұмыссыз жүрміз» дейді. Бірақ шыны керек, жұмыс іздеген адамға екі қолға бір күрек табылады. Бізде 2017 жылдан бастап тегін кәсіби білім беру жүзеге асырылуда. Дәнекерлеуші, жүргізуші, ағаш шебері болсын, кез келген адамды оқытып, жұмыс істеуге мүмкіндік беріп отырымыз. Десек те, жастардың бәрі экономист, эколог, бағдарламашы болғысы келеді. Былғары креслоға отырғысы келеді. Бірақ бұл жерде кім жұмыс істейді? – деген сұрақ туындайды? Сол себепті біз жастардың патриотизмін дамытып қана қоймай, оларды жұмысқа да баулуға тиіспіз»

Талап ТІЛЕГЕН

Әңгіменің ашығы

Екатерина НИКИТИНСКАЯ,

Мәжіліс депутаты:

«Сарапшылардың айтуынша, 2016 жылы 8,5%-ға жеткенде, инфляция зейнетақы активтерін басқару табысы 7,95% мөлшерінде болған. Бұл тікелей шығынның бар екенін көрсетеді. Осыған қарамастан, басқарушы компанияларға 3,6 млрд теңге, кастодиан-банктерге 2,2 млрд теңгеден астам сыйақы төленді. Бірыңғай

жинақтау зейнетақы қорының әкімшілік шығынына 13,6 млрд теңге жұмсалған. Осыдан барып мұндай қорлардың активін бюджеттің жыртқығын жамауға, сондай-ақ жауапсыз лауазымдық тұлғаның бас пайдасына жұмсайды деген күдіктің туады. Қазір мұндай жағдай халықтың осы құрылымдардың жұмысына деген сенімін жоғалтып қана қоймай, беделін де түсіреді»

БӘРЕКЕЛДІ!

«Жалпы еліміздің сот шешімін шет мемлекеттерде қолдану қиын үдеріс. Сондықтан халықаралық құқық жөніндегі Гаага конференциясының жарғысын қолданысқа енгізіп, әкенің бала алдындағы міндетін мүлтіксіз орындатуымыз қажет».

ШЕТЕЛ АССАҢ ДА, ТӨЛЕЙСІҢ

Бұл туралы әділет министрі Марат Бекетаев мәлім етті. Осы мақсатта әзірленген құжат Сенат қарауына ұсынылып, толық қолдау тапты. Министрдің айтуынша, енді борышкер шетелге кетсе де, алимент өндіріп алуға болады. Гаага конференциясына қосылу арқылы, шет мемлекеттермен әр түрлі салада тығыз ынтымақтастық орната алады.

1+3

ҰЛТТЫҚ СПОРТ НАСИХАТТАЛМАЙДЫ

Дариға НАЗАРБАЕВА,
Сенат депутаты:

«Бүгінге спорт түрлеріне қаржы бөлінуі айқын емес. Нәтижесі де көңіл көншітпейді. Спорттың және жергілікті жерде дене шынықтыруды дамыту үшін бюджеттен бөлініп жатқан қаржы бөліне бірдей жетпейді. Әлі күнге дейін спортты кешенді түрде дамыту шарасы қолға алынбаған. Спорттық инфрақұрылымдар қолжетімсіз. Бұл өз кезегінде қазақ спорттың бәсекелестігін төмендетеді. Спортқа ақша ер жерден бөлінеді. Ол бақыланып отырған жоқ. Осы орайда қаржының көлемін азайтпай, даму қоры арқылы ғана бөлу жөнінде ұсыныс жасалған. Спортқа қарастырылған қаржы көлемі бірлесе отырып шешіледі. Бұл мәселе әлі күнге дейін шешілмеген»

Арыстанбек МҰХАМЕДИҰЛЫ,
Мәдениет және спорт министрі:

«Бюджеттен тиесілі қаржыны бөлу үшін заң жобасына спорт түрлерін саралау жүйесі енгізілмек. Саралаудың негізгі критерийіне халықаралық жарыстарда жеткен жетістігі, материалдық-техникалық базасы, тәжірибелі маманмен қаншалықты жасақталғаны, ұлттық мәдениетке тән дәстүрлі спорт түрі, сондай-ақ өңірдің сол спорт түріне климаттық жағдайы қаншалықты сәйкес екені ескеріледі»

Жабал ЕРҒАЛИЕВ,
Сенат депутаты:

«Негізінен, ұлттық спорт ойындарымен айналысатын ауыл балалары мен жастары. Сол ауылдың балалары мен жастары кей жағдайда ұлттық спорт түрлерінен өткізілетін жарысқа баруға қаржы мен көлік таппайды. Қазақстанда ұлттық спорт ойындарының жеңімпазы мен чемпиондардың жетістігін де ешкім біле бермейді. Олар дәріптелмейді, айтылмайды, насихатталмайды. Ұлттық спорт ойындарымыздың бәрі бірдей Олимпиада ойындарына өнуі де мүмкін емес. Бұл талас тудырмайтын мәселе. Сондықтан ұлттық спорт ойындары бойынша Қазақстанның өз Олимпиадасы болғаны дұрыс»

Біздің сұхбат

Жуырда Елбасы елімізге белгілі жазушыларды қабылдады. Сол кездесуде Дулат Исабековтың «Шетелдегі қандастардың бәсекеге қабілеттілерін әкелейік», – деген пікірі әлеуметтік желіде қызу талқыланды. Журналист Ұларбек Дәлейұлы «Қартайған ата-анасын, ауылдағы оқымаған аға-інісін тастап, сопайып жалғыздан-жалғыз келіп, кім опа таппақ мұнда?» – деді. «Жас қазақ» газетінің тілшісі осыған орай жазушының пікірін білді.

Елдос Өмірзақұлы: Кезінде қандастарымызды елге қайтару керек деген бастаманы көтергеннің бірі өзіңіз. Алайда соңғы рет айтқан ойыңызды жұрт түсінбей, әлеуметтік желіде қызу талқыланды. «Дулат аға неге осылай айтты?» – деп сұрап жатқандар көп.

Дулат Исабеков: Иә, кейбіреуі, тіпті «Әке-шешеміз Қытайда қалды. Сонда оларды осында әкелмеуіміз керек пе?», – деп айтып жатыр екен. Ешкім бір отбасын ажыратайын деп отырған жоқ. Біз үшін әр қазақ қымбат. Руханиятымыздың, тіліміздің дамуы үшін. Мәселен, «тіл, тіл», – деп шырылдағалы қанша жыл болды. Енді латын әліпбиіне көшеміз. Бастапқыда латын әліпбиіне көшкенде қазақ мектептері ғана көшіп, орыс мектептері кириллицада қалуы мүмкін деген болжам айтылды. Ал орыс мектебінің 80 пайызы қазақ баласы. Бұлар 10-15 жылда

Дулат ИСАБЕКОВ:

БІЗ ҮШІН ӘР ҚАЗАҚ ҚЫМБАТ

мектеп бітіреді. Сондықтан бір-біріне қарама-қайшы екі топ пайда болуы ықтимал. Бұлар мектеп пен оқуды бітіріп қызметке кіріседі де, тағы топ-топка бөлінетін болады. Кириллицамен оқығандар тобы мен латынды бітіргендер тобы. Сондықтан Елбасымен өткен кездесуде «Еліміздегі барлық мектеп латын әліпбиіне көшу керек», – деген ұсыныс айттым. Елбасы «Ешкімге жалтақтайтынды ештеңе жоқ. Айтқан адам айта берсін. Латын әліпбиіне көшеміз», – деді. Мен сол жауабына риза болдым. Ал екінші мәселе, бізден басқа бірде-бір мемлекет тіл туралы мәселе көп көтермейді. Халқымыздың саны аз, демографиялық апатқа ұшырағанбыз. Оның орнын толтыру қиын. Табиғи өсіміміз баяу. Өзбек сияқты бұрқырап өскен жоқпыз. Сондықтан біз шетелдегі қазактарымызды көшіруді тезірек қолға алайық. Әйтпесе 5-10 жылда олар басқа тілге, басқа менталитетке өтіп кетеді. Мен бұрын «Ауыл» партиясының мүшесі болғанмын. Сол кезде ауыл шаруашылығы саласымен етене таныстым. Бес саусағымдай білсем де, негізгі мәселеден хабардармын. Сондықтан шеттен

« Өзбекстаннан келген қазақ әйелінің біздің әйелден айырмашылығы – депутат, әкім болам», – деп талпынбайды. Олар тек бала туады. Қазір Түркістанға келгендері «Отанымызға келдік. Кемінде жеті баладан болу керек», – деген алдына мақсат қойған

келген қазақтарды оңтүстік өңірге тықпалай бермеуіміз керек. Бір кездері Оңтүстік Қазақстан облысы әкімінің орынбасары болып тұрған Ислам Әбішев деген азаматтың

үлкен тәжірибесі бар. 90-жылдары оңтүстік өңірдің орыстары Ресейге көшіп кетіп, Шымкент маңындағы «Дачный массив» қараусыз қалды. Сол кішігірім ауылдың жері Ислам Әбішевтің тұсында мемлекеттік қорға сатып алынды. Кейіннен Өзбекстаннан көшіп келемін деген қандастарымыз қоныстанды. Бастапқыда он шақты адам келді. Содан бастап адамдар бірте-бірте келе бастап, қазір олардың саны 30 мыңға жетті. Қазір үлкен бір қалаға айналды. Барлық жағдай жасалған мектеп бой көтерді. Мемлекеттен бір тиын да қаржы алған жоқ. Отаным деп келген азаматтардың өзі салды. Олар келгенде 5 талап қойды. «Жер, су, газ, жарық және ұрыдан қорғайтын төртінші сакшысын беріңіз», – деді. Әр отбасына 18 сотықтан жер берілді. Бүгінде олар сол жерде бала-шағасын асырап отыр. Өзбекстаннан келген қазақ әйелінің біздің әйелден айырмашылығы – «депутат, әкім болам», – деп талпынбайды. Олар тек бала туады. Қазір Түркістанға келгендері «Отанымызға келдік. Кемінде жеті баладан болу керек», – деген алдына мақсат қойған.

Елдос Өмірзақұлы: Біз сонда қазақ қызының тәрбиесінде қандай қате жіберіп алдық?

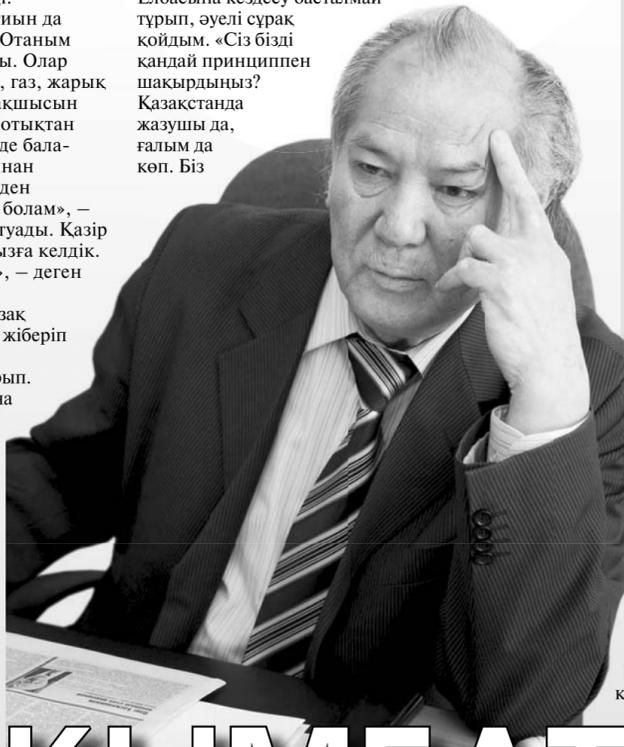
Дулат Исабеков: Ол басқа тақырып. Ал жеті бала туғаны бір баласын ғана оқытады. Қалғаны соған жұмыс істейді. Біз бәріне жоғары білім береміз де, нәтижесінде барлығы жұмыссыз қалады. Олардың баласының болашағы бар.

Бәрі бір кәсіппен айналысады. Нан сатса да, шемішке сатса да күн көреді. Ислам Әбішевтің айтуынша, осы әдісті Семей мен Павлодар өңірінде де іске асыру керек. Себебі ол жақта 2 млн гектар жер игерілмеген. 5 миллион қазақты емін-еркін асырай алады. Қара Ертістің бойы суландыруға қолайлы. 5 жылда 5 миллион қазақты әкеліп қоныстандыр. Жиырма жылда саны көбейеді. Осылай жоспарлы түрде жұмыс жасау керек. Елбасымен кездесу барысында «Барлығын бірдей әкелеміз бе?» деген мәселе қозғалды. Сол кезде бәсекеге қабілеттісін әкелу туралы ой айтылды. Себебі адам, қоғам өзгеріп отырады. Кәсіптің өзі сұранысқа қарай ауысады. Бағдарламашы болсаң, әрдайым жетіліп отыруың керек. Себебі бес жылдан кейін сен жұмыссыз қалуың мүмкін. Жұмыстан қысқарған жағдайда, басқа саланы алып кете алуың керек. Кезінде «Жазушы» баспасын басқардым. Сол уақытта елімізге алғаш рет Моңғолиядан тарих ғылымының докторы келді (*аты-жөнін ұмытып тұрмын*). Шетелден келген қандасымызбен алғашқы байланысым содан басталды. Сонда «Елге қайтуы үшін не істеуіміз керек?», – деп сұрадым. Сөйтсем, Моңғолиядан келетін қазақтарға бәрін дайындау керек екен. Үй, мал, жұмыс бер. Сонда мен оған «Өзің ойлашы, оны мемлекет қайдан табады? Мәселен, менде 145 адам жұмыс істейді. Солардың әрқайсысының өмірбаянымен танысып көрші. Бірінің арғы атасы ашаршылыққа қырылған. Одан кейін 1937 жыл келді, екінші дүниежүзілік соғысы болды. Онда да қырылды. Осыдан барып қазақтың саны азайды. Енді содан қалғаны тіршілік етіп жүр қазір. Әр шаңырақтан 1-2 адам қалды. Олардың ұй алу кезегінде тұрғанына бірнеше жыл болды. Кейбірінің жасы 50-ден асты. Жұық арада зейнеткерлікке шығады. Ал зейнеттегі адам үй ала алмайды. Мәселен, маған бір үй берілді делік. Қалай ойлайсың, саған берейін бе сол үйді? Әлде анаған берейін бе?»

Міне, біздің алдымызда осындай таңдау тұр. Сондықтан сендер де Моңғолия мен Қытайға барғандарын жолда көрмегенді көріп жеттіңдер. Әйтеуір пана таптыңдар. Енді елге келгенде

кәсіби мамандыққа оқыту керек шығар?

Дулат Исабеков: Міне, осыны да қолға алуға болады. Қазір заңға да өзгеріс енген. Шетелден келген азамат 4 жылдан кейін барып азаматтығын алады. 4 жылға дейін олар не істейді? «Пропискасы жоқ», – деп оларды жұмысқа алмайды. Бұрынғыдай колхоз, совхоз жоқ. Міне, осындайда оларды қолға алып, оқыту керек. Бүгінде отандастарымыз өндіріс орнында сыртта қара жұмыс істейді. Себебі көбісінің зауыттың ішкі жұмысын жасауға біліктілігі жетпейді. Олардың кәсіби жұмысшы болуын қалағалауымыз керек. Мен Елбасына кездесу басталмай тұрып, әуелі сұрақ қойдым. «Сіз бізді қандай принциппен шақырдыңыз? Қазақстанда жазушы да, ғалым да көп. Біз

« Мен Димашқа қатты риза болдым. Ол екінші орын алып қалыпты. Қытай, әрине, бірінші орынды бермейді. Бірақ сол бірінші орын алған қытай өншісін тыңдап көрдім. Ол енді Димаштың жолында қалады. Димашқа «Сіздің сүйікті шығармаңыз қандай?», – деп сұрақ қойыпты. Ол «Абай жолы» деп жауап берген. Енді, міне, алты аудармашыны арнайы жалдап «Абай жолын» аудартуда. Міне, танымалдылықты осылай пайдалану керек

Койылым әлі күнге бар. Сол сияқты «Гамлетте» ойнаған Иннокентий Смоктуновскийді де көбісі біле бермейді. Одан кейін ол рөл тоқтап қалған жоқ. Басқа актерлер де ойнады. Мен Димашқа қатты риза болдым. Ол екінші орын алып қалыпты. Қытай, әрине, бірінші орынды бермейді. Бірақ сол бірінші орын алған қытай өншісін тыңдап көрдім. Ол енді Димаштың жолында қалады. Димашқа «Сіздің сүйікті шығармаңыз қандай?», – деп сұрақ қойыпты. Ол «Абай жолы» деп жауап берген. Енді, міне, алты аудармашыны арнайы жалдап «Абай жолын» аудартуда. Міне,

үшеуімді таңдау қалай болды. Ерген жұрт осыны сұрайды», – дедім. Сол кезде Елбасы «Мына Бексұлтан Нұржекеев болса, Тәуелсіздіктің 25 жылдығы қарсаңында мемлекеттік сыйлық алды. Шығармаларын оқыдым, ұнады. Көптеген мақаласын оқып жүрмін. Смағұл Елубаевтың Америкада романы шықты. Өзің болсаң Лондонға жол аштың. Содан кейін шақырдым», – деді. Осылайша сұрағымна жауап алдым.

« Лондонда кітабы шыққан 4-5 қазақ жігітін көрдім. Бірақ менің ойымша, олар ең алдымен өз елінде танылуы керек. Кез келгенін емес, танымалдың ішінен танымалын таңдауымыз қажет. Ақша төлеп кітап шығаруға болады. Алайда ертең күні соның кітабын оқыған шетелдік азамат қазақ жазушысынан көңілі қалып қалуы мүмкін. Біз Қазақстанның саяси-экономикалық имиджін жасадық. Бірақ рухани-мәдени имиджін жасай алмадық

Дегенмен, Лондонда кітабы шыққан 4-5 қазақ жігітін көрдім. Бірақ менің ойымша, олар ең алдымен өз елінде танылуы керек. Кез келгенін емес, танымалдың ішінен танымалын таңдауымыз қажет. Ақша төлеп кітап шығаруға болады. Алайда ертең күні соның кітабын оқыған шетелдік азамат қазақ жазушысынан көңілі қалып қалуы мүмкін. Біз Қазақстанның саяси-экономикалық имиджін жасадық. Бірақ рухани-мәдени имиджін жасай алмадық. Әншілерді шетелге шығарып, рухани жағынан байлық деу дұрыс емес. Ал кітап мәңгі қалады. Англияда қағаз кітап қазір құнды. Оқырманның талғамы өте күшті. Бізде қалай? Биылғы әдебиет-мәдениет шығармаларына баға беретін комиссия тізімінде облыс әкімдерімен бірге Сенат депутаты В.Божко жүр. Осыны көріп, жыным келді. Кезінде Төтенше жағдайлар қызметінде істеген адам, әдебиетте не істеп жүр?

Елдос Өмірзақұлы: Сіз осыған дейін «Жас қазақ» газетіне берген сұхбатыңызда «Қайрат Нұртас сынды әншілерді тыңдай алмаймын. Олар бір күндік әншілер», – деген екенсіз. Әншілерді шетелге шығарып, рухани байымаймыз дегенді тілге тиек еттіңіз. Димаш Кұдайбергелі туралы да солай ойлайсыз ба?

Дулат Исабеков: Жоқ. Димаш бір күндік әнші емес. Оның дауысындай дауыс өте сирек. Өйткені әртүрлі ракурста айтады. Қайрат Нұртасты халық тыңдай берсін. Менің онда шаруам жоқ. Жалпы, менің айтпағым – әншілер тарихта ұмытылып қалады. Ал әдебиет мәңгі. Өйткені әдебиетті күнде алып оқисын. Әншіні күнде тыңдай бермейсің. Менің мақсатым – әншіні кемсіту емес. Мысалға Күләш Байсейітова, Бибігүл Төлгеноваларды алайық. Олар әдебиет сияқты мәңгі тұрмайды. Әншілер ұмытылады, оларды басып кететін жаңа әнші шығады. Қаншама әнші шықты. Олар да ұмытылды.

Елдос Өмірзақұлы: Неге? Әлі күнге Шәмшінің әндерін тыңдаймыз ғой!

Дулат Исабеков: Ол – композитор.

Елдос Өмірзақұлы: Сонда сіздің ойыңызша, орындаушылар ұмытылады да, шығарушылар ұмытылмай ма?

Дулат Исабеков: Сондай қызық сұрақтың қажеті қанша? Орындаушы мен шығарушы арасында жермен көктей айырмашылық бар. Композитордың әнін бірнеше ұрпақ орындайды. Ал әні қалады. Орындаушылары есте қалмауы мүмкін. Тіпті «Ревизорлы» ойнаған атақты Василий Качаловты ұмыттық.

танымалдылықты осылай пайдалану керек. Орыс тілінде оқыған Олжас Сүлейменов орыс әдебиетін жоғары бағалап, «қазақ әдебиетінің болашағы жоқ», – деген болатын. Міне, бұл орысша тәрбиенің әсері. Ал қазақи тәрбие алған Димаш «Абай жолы» деп айтты. Димаштың қабілеті өте ұшқыр. Қытайша Ән шыққанға, қытайлардың өзі жатып қалған жоқ па?!

Елдос Өмірзақұлы: Енді өңгіме басындағы қазақ қызының тәрбиесіне қайта оралсақ. Елбасымен кездесуде қара киінетіндерге

қатысты мәселе қозғалды. Осыған қатысты сіздің жеке ойыңыз қандай?

Дулат Исабеков: Қазақ сөз бар «Қызға қырық үйден тыйым» деген. Қыз деген ұлттық намыс. Біздің қыздарымызға отбасында жақсы тәрбие берілмей жатқан сияқты. Менің немерелерім шетелде оқиды. Солар түніліп келді. Ата, мүмкіндік болса «Қазақ қыздары шетелге тимесін», – деген мақала жазыңызшы дейді. Әбден

намысымызды келтірді деді. Олардың айтқанын айтсам, мен тағы да қыздарға жала жапқандай болам. Лондонда жүргенде қазақтың 4-5 қызының мас боп жүргенін өз көзіммен көрдім. Ағылшындардың құшағында. Малайзияда көңіл көтеру керек болса, «Қазақтың қыздары бар ғой, қандай ақшаға болса да алып келуге болады» деп айтады екен. Соны естіген немерем қатты ашуланып келді. Қара жамылу деген қазаққа болмаған. Қазақ әйелдері бетін ешқашан тұмшаламаған. Қазақтың қыздары ғана жауынгер болған. Кенесарының қарындасы Бопай азық-түлік әскерін басқарып, тіпті қолбасшы болған. Қазақ о бастан өзінің жан дүниесінің бостандығын қалаған халық. Ал қазір айдың күннің аманында бетін тұмшалау қайдан келді? Ислам дінінің денде тұрған кезінде де қара жамылмай-ақ, дінді ұстандық.

Қызылорда, 2017

Сурет авторы: Махмұд БАЙЖОДЖАЕВ

Сұхбаттасқан Елдос ӨМІРЗАҚҰЛЫ

Түйе шаруашылығы

Ең алдымен бізге Мейрамбектің кішіпейілдігі, қарапайымдығы жақсы әсер етті. Себебі шағын және орта кәсіпкерлік саласында біраз жетістікке жетіп, көпшіліктің құрметіне іліккенімен басынан өткен қиындықтарды айтқанда олжаның да онай-оспақ қолға ілікпейтініне көз жеткізесін. Басында шұбат болсын деп 1-2 сауын

Халқымызда «Көп естігеннен бір көрген артық» деген қанатты сөз бар. Содан кейін де Алматы облысындағы Жетіжал ауылында түйе өсіріп, Балпық би кентінен шұбатхана ашып, шаруасын шалқытып отырған «Мейрамбек» шаруа қожалығының жұмысымен танысуды мақсат етіп жолға шықтық.

ӨРКЕШТІ ЖАНУАРДЫҢ ӨРІСІ

түйе ұстағаны, кейіннен атакәсіп жолына түскені, Жетіжал ауылынан түйе бағатын жер алып, өркешті жануарды өсіріп, еңбегін еселей түскені кім-кімге болса да үлгі боларлық. Түйе әдетте бір және екі өркешті болып бөлінеді. Бір өркешті түрі – негізінен араб тұқымдас, екі өркешті түрі Бактуриен және дромедар деп аталады. Бір өркешті араб елдерінде, екі өркешті Астраханда, Қалмақ Республикасында және Қытайдың батыс аймағында көп өсіріледі. Ал Мейрамбек бір өркешті түйе өсіруді мақсат етіп алыпты. Себебі бұл түрдегі түйелер шөп талғамайды, өзге мал жемейтін шенгел, бұталарды, ақ тікенекті азық ете береді. Құмдауыт жерде өсетін жыңғыл мен сексеуілді, сортаң да құрғақ жердегі тікенек шөптерді де жейді. Оған уәе айналып жерге түсетін 40 градус ыстық түк емес, 40 градустық аяз да қалтыратып, тондырмайды. Жайылып, өз жемін өзі тауып жеп жүре береді. Дауыл, боранды күндері де ықтасын іздеп жатқан жоқ. Сондықтан Жетіжал өңірі түйе өсіруге

Түйенің сүтінің сапасы жоғары. Алғашқы сауған сауамал сүт кезінен бастап, әбден ашыған шұбатқа дейін ем. Ғалымдардың дәлелінше, түйе сүтінен дайындалған шұбат туберкулезге, каназдық, асқазан, ішек ауруларына, сусамыр ауруларына таптырмас дәрі. Оны ұдайы ішу жұқпалы аурулардан да қорғайды. Түйенің жүні қойдыңкінен әлдеқайда көп әрі сапалы да жылы, жұмсақ. «Ата-бабаларымыз түйе жүнінен шекпен тоқып киген. Киіз үйдің кергелерін түйе жүнімен көктеген. Қымыз құятын сабаны түйенің мойын терісінен жасаған. Түйе сүтінен май шайқап, айран ұйытуға да болады. Құрт, ірімшік те жасайды. Бәрі де дәмді, адам ағзасына таптырмайтын азық. Алайда біз қазір тұтынушыларға шұбаттың өзін жеткізе алмаймыз. Сураныс көп. Тіпті сауамал мен шұбатты емдеу орындарының өзі арнайы тапсырыспен алып жатады. Екі-үш күн бұрын берілген тапсырыстың өзін уақытында қамдай алмай жатқанымыз бар. Бағасы да қалыпты. Литрін 600 тенгеден саудалап келеміз, – дейді Мейрамбек Отарбай.

бап. Өйткені, елді мекеннің бір жағы жатаған төбелерге жалғасып, екінші жағы құмды алқапқа кірігіп тұрады. Айта кетерлігі, бұл түрдегі түйелерге судың да қажеті шамалы. Апталап, айлап су ішпей жүре береді. Су ашы не тұшы болса да бөрібір. Таңдамай ішеді. Мейрамбектің айтуынша, Жетіжалдың ылғалды, сазды алқабы да бұл түрдегі түйелерге үйлесімді. Әсіресе, Жетіжалдың шөбі ерте көктемде қаулап өскенімен, жаздың басындағы аптап ыстықта құрап қалады. Осындай климаттық жердің жағдайы басқа түлікке қарағанда түйе өсіруге ыңғайлы. Оны шаруашылық иесі түйе өсірумен айналысқан 10 жылға жуық уақыт ішінде байқап, бағамдап үлгеріпті. Ал түйе түлігінің қасиеті жайлы да айтары көп.

Түйе өсіру атакәсіп әрі күнделікті нәсіп. Жас жігіт кәсіпін дөңгелетумен қатар, он шакты адамға тұрақты жұмыс беріп, нәпақасын айырып келеді. – Әдетте, бір өркешті түйе жуас келеді. Оны кез келген адам еркін сауа береді. Ингендер өз иесін жақсы таниды. Сауыншыларды боталары да біледі. Ингендерді сауатын кезде боталарды қораға қамап, бөлектеудің қажеті жоқ. Күніне 3 уақыт сауылатын 30 түйені екі адам сауып үлгереміз, – дейді түйеші Айтнұр Үсейінбекулы. Жас кәсіпкердің игі бастамасының өміршеңдігін таныған аудан әкімшілігі мен кәсіпкерлікті қолдау орталықтары оған қолдан келер көмектен анып қалмапты. Нәтижесінде, Жетіжал ауылынан шаруа қожалығын құруға ыңғайлы жер телімі мен түйе өсіруге 500, оның азығын дайындауға 15 гектар суармалы жер берілді. Ал Балпық би кентіндегі орталық саябақтың маңынан, кәсіпке ыңғайлы жерден шұбатхана ашып, тіршілік жасауға жеткілікті орын берілді. Шұбатхананың бар тіршілігі зайыбы Нәзигүл Мақайқызының мойнында. Қазір осы жерге киіз үй тігіп, шұбатпен қоса, түрлі ұлттық тағамдар сатып, жұмысын жүргізіп отыр. Күн өткен сайын оның өніміне сұраныс артады. Кәсіпкердің осындай тапшынысына жұрт дән риза.

Қуаныш ТҮНҒАТАР,
Алматы облысы

ҚАУСАҒАН ҚҰРАЛ-САЙМАН. ДӘРМЕНСІЗ ДИҚАН

Әй, Жәмила, биыл өзіміздің пайға тиесілі 56 гектар жерге егін ексек қайтеді, – делі Қантарбай құда қызыл шайға әбден қанған соң, – жыл сайын азабын тартқанша төрт сиырды түгел сатып жіберіп көне болса да бір «Беларус» тракторын сатып алсам ба? деп отырмын. Көктен үйіп жарықтық жерден берсе, күзді күні желіні жер сызған сегіз сиыр сатып алмаймын ба? – Тракторды саған кім сата қойсын?

– Көрші ауылдағы Қапардың Мұратбегі сатамын деп күлініп отырғаны көрінеді. Соны аламын да. – Жалғыз трактормен не жарылқамасқын сонда? – Елдің бәрі солай егіп жатқан жоқ па. Біреулермен қосылып, елбесіп-селбесіп егеміз де әйтеуір.

Елдің бәрінің осылай егіп жатқаны шындық еді. Оны Қантарбай құда жақсы білетін. Кеңес үкіметі құлап аласапыран басталғанда, тіпті қызық болған. Кеңшардың мүлкі бөліске түскенде Қантарбайға «Беларус» тракторының артық екі доңғалағы тиген. Алдыңғы екі доңғалақ оң жақтағы көрші Аскардікі. Ал моторы осы тракторды он екі жыл жүргізген Орақбайдікі. Егер Аскар отын әкелуге баратын болса, мотор иесі Орақбайдан рұқсат сұрайды. Онда да артқы екі доңғалақтың иесі Қантарбай бере қойса жақсы. Сөйтіп, қысқа күнде қырық пшшақ болып жүретін. Әдейі істелген нәрсе емес, комиссияның шешімімен бөлінген кеңшарға сіңірген ақ адал пәлен жылғы еңбектерінің қайтарымы. Бағы марқұм Брежневтің заманынан қанқасын сүйретіп халыққа қалтқысыз қызмет еткен қара трактордың қалдығы сонынан Қытай асып кетіп тыныш тапты ақыры.

Тағы бір көктем келе жатыр. Көктем келісімен жер емшегін емген дикан қауым тырбанып тіршілік қылады. Төрт құбыласы сай тұрған шаруашылық емес, солай бола тұра, әлденеден дәмелі.

Арқаның алапат төсіндегі ақ қар, көк мұздың мұрты бұзылып, қызыл су жүре бастағаны қашан. Дикан қауым өткен жылы қаусап қалған ескі техникасын қар астынан қазып алып жамап жасқап көктемгі егіске дайындық қамында. Дүниеде уақыттан жылдам ештеңе жоқ. Қас-қағым сәтте бейнет атауының бәрін өзімен бірге еріте көктемгі егісте жетпек.

Әуелі көктемгі егіс туралы әңгімені қоздатпастан бұрын орақ туралы опырып бір айтайықшы. Жыл сайын 4 миллион гектардан астам жерге егін егетін Ақмола облысының дикандары әр жыл сайын қара күзге дейін, тіпті алғаш қар жауғанша егіннің толық жинай алмай жүр. Осы сойылдай мәселенің солқылдаған себебі не? Біріншіден, қолда бар техниканың тозығы әбден жеткен. Ірі ауыл шаруашылық құрылымдары жомарт жердің төсіндегі несібені жинап алғылары келгенімен машина-трактор паркін жыл сайын жаналауға, қауқарын арттыруға қулықсыз, ал шағын шаруа қожалықтарының әр қайсысының құны пәленбай миллион тенге тұратын техниканы сатып алуға қауметі жетпейді. Нақты деректерге жүгінетін болсақ, облыс шаруашылықтарының соңғы төрт жылда машина-трактор паркі небәрі 10,3% ғана жаңарған. Қалыптасып отырған жағдайды оқырманның көз алдына оксатып елестету үшін аудандар бойынша да тарата сөйлеп талдау жасап көрейік. Мәселен, егістік жері ересен мол Ақкөл ауданында техника 3%-ға, Целиноград ауданында 5%-ға, Зеренді мен Жақсы аудандарында 8%-ға, Астрахан, Атбасар және Есіл аудандарында 9% ғана жаңартылған. Тұтастай түйіп айтқанда, қаусаған техниканың жалпы көрінісі мынандай: Тракторлар – 12%-ға, егіс кешендері 11%-ға ескірген. Кейбір аудандарда қолда бар техниканың 80% –ға дейін әбден тозығы жеткен.

Енді осы жүруінен тұруы көп, әбден тұралап қалған техниканы уақытында агротехникалық шаруаларды тиянақты атқарып шығу мүмкін бе? Әрине, жоқ көздегі орақтың созылып кету себебі де осында. Өйткені ырғалып-жырғалып көктемгі егісті аяқтағанша жаз ортасына жақындап қалады. Ал бидайдың пісуіне тоқсан күн керек екендігін мектеп оқушысы да біледі. Сары ала

бір күндік табысты ғана межелейді. Тұрақты түрде егін шаруашылығы мен айналысатын жоспарлары болса алдымен машина-трактор паркін жаңартып алулары керек еді ғой.

– Әрине, қолында қуаты мол, қауқары күшті техника болғанға не жетсін, – дейді Солтүстік облысына қарасты Айыртау ауданындағы «Кайрат» шаруа қожалығының жетекшісі Бауыржан Молдағалиев, – бірақ егіс алқабы 100 немесе 200 гектар болатын шаруа қожалықтары жана техника сатып алуға жағдайлары келе бермейді. Мысал үшін есептеп көрейік, егіс кешенінің жиілігі татымдысы 4-5 миллион тенге тұрады деп есептейік.

Біздің 100 гектарды екі күннің ішінде егіп шығады. Содан кейін келесі жылғы көктем жеткенше, көктемгі егіске қажетті әлгі техниканың көк тиынға қажеті жоқ. Демек сатып алған ақша қозғалмай уәлі тұрады, ешқандай табыс таппайды. Өйткені техникасы бар біреудің, тіпті 100 мың тенге болса да, уақытша жалдап алғанын дұрыс, ал жаңағы сатып алуға жұмсайтын ақшаныңды басқа қажетіңізге жаратасыз.

Техниканың жайы осы болғанда сол техниканы жүргізетін адамның тапшылығы, тіпті ересен. Мысалы, облыста комбайншылардың жетіспеушілігі айқын байқалады. Соңғы жылдар бұл мәселе, тіпті күрделеніп келеді. Негізгі себептері мынадай: кешегі Кеңес заманында шашасына шаң жұқтормай, күнді түнге ұластырып, түнді күнге ұластырып жұмыс істеген комбайншылар әлдеқашан зейнетке шығып кеткен. Кейінгі лекте комбайншы болуға құмартып тұрғандарды күнді шаммен іздеп таба алмайсың. Өтпелі кезеңде комбайншыларға еңбекақы дұрыс төленбеді. Берілген күннің өзінде сағыздай созып астықпен, астықтың қалдығымен, шөппен, сабанмен төледі. Қарапайым еңбек аламын қадірлеу, олардың ақ адал жұмысын бағалау нақ бұрынғыдай бола қойған жоқ, оның үстіне бұл жыл он екі ай бойы үзбей атқаратын тұрақты жұмыс емес. Құз маусымында оның өзінде де бір-ақ айға керек. Кешегі Кеңес дәуірінде елдегі механизаторлардың барлығы комбайнға отыратын. Қазір ауыл селоларда техника тілін білетін механизаторлар да аз. Енді қайтсін, бейнетті белінен кешіп жүрсе де береке орамаған, тапқаны таянғанына жетпейтін таксіреті мол кәсіп. Сосын да оған ешкім қызғып бермейді.

– Өткен жылы дәл егін орағы басталарда комбайншы таба алмай қиналғаным-ай, – дейді Зеренді ауданына қарасты «Құлан» шаруа қожалығының жетекшісі Біржан Болатов, – келіскен адамдарымыз уәделерін бұзып, келмейтін болып қалды, ал ауылда, ауылды айтасыз тауу төңіректе комбайн жүргізе алатын адам жоқ. Сосын көрші облыстың шаруашылықтары аралап жүріп мың гектар жерді орган еңбегіне бір миллионнан төлеп, екі комбайншыны әзер таптым.

Біз осы сауалдың жауабына індетіп облыстық білім басқармасында болдық. Ондағылар комбайншылар дайындауға нақты тапсырыстың түспегендігін айтып, ауыздарын қу шөппен сүртіп отыр. Ал облыстық ауыл шаруашылық басқармасында орақ науқанын уақыттылы өткеру үшін нақты қанша комбайншы қажет екендігі туралы ешбір мәлімет жоқ. Мұндай қажеттілікті шаруашылықтар да сұрап қозғау сала қоймапты. Әзірге ешкім нақты назар аудармағанымен қаусаған техникада, қыл аяғы құрдымға кеткен комбайншы да егін орағында шешуші рөл атқаратын, қаны шығып тұрған күрделі тақырыптар.

Қантарбай құда қолындағы он саусағын бүгіп есеп шығарып отыр. Оның есебінше, екі жылда бір-ақ рет бұзаулайтын мұқыл сиырды баққаннан тәуекелге бел буып, егін еккен әлдеқайда

күзде алқап басында қызыл бидайдың пісуін тосып отырған дикан күндердің бір күнінде а, құдайлап комбайншының мінгенімен ол бар болғырдың көкірегі сау емес. Алғашқыда екпіні үй жыққандай болып басталғанын қайтейін, сиыр сәскеде төбесінен ұрған танадай тоқтап қалуы бек мүмкін.

жаксы. Көктемде бір ай, күзде бір ай қиналасын. Жаратқан е назарын салса, жарылқанып қалуында бек мүмкін. Тек қолында техниканың жоғы ғана шыбын жанын шырылдапты, иманын қасым қылып тұр ғой. Ештеңе елде. Техника Қантарбайда ғана емес қалың елде де жоқ қой.

Техника талапқа сай болмағандан кейін алқаптар дұрыс өңделмей тозып та жатыр. Қазір көптеген ірі шаруашылық құрылымдары тек

Байқал БАЙӘДІЛОВ,
Ақмола облысы

Сарап

Халық арасында екі ұлттың өкілдері, яғни «Қырғыз

бен қазақ бір туған», — деп айта береді. Алайда соның түп-тамырына тереңдеп зерттеп, нақты дәлел мен айту жағы жетіспей жатыр. Қазіргі заманда әркім өз ұлттың, тіпті өз руының қайдан, қалай шыққанын терең қалағалап, зерттеу жағы қажет екені дәлел тілемейді. Әсіресе бұл тарихы бұрмаланып келген Орталық Азия мемлекеттеріне қатысты. Мәселен, Қазан төңкерісіне дейінгі кезеңде, тіпті қазақты «қазақ» демей «қырғыз» деп атаған кездер де болды. 1925 жылға дейін ресейлік зерттеушілердің еңбегі мен ресми құжатта қазақтарды «қырғыз» деп, ал қырғыздарды «қара қырғыз» деп атаған. Бұл патша үкіметінің екі халықты кемсітіп айтқан түрі. Бірақ шүкір, қазір әр ұлт өзінің ұлттық есіміне ие болып, тарихын зерттейтін кезге қол жетіп отыр.

«Қырғыз-қазақ бір туған», — деп айта салу бір жағынан дәлел тілемесе, екінші жағынан түп-тамырының тереңде жатқандығын айтудың зеректігі ғылым үшін маңызды. Кез келген ұлттың арасында түсініспеушілік, кереғар пікір болатындығы түсінікті. Мұндай мәселе қырғыз бен қазақ арасында да болғаны мәлім. Дегенменен туыстығымыз жөнін, кейбір пікір

Соңғы кездері бұқаралық ақпарат құралдарында шығып жүрген біраз еңгімеге байланысты төмендегідей мәселені көтеруді жөн көрдік. 2014 жылы Қырғызстан президенті Алмасбек Атамбаев елімізге сапары қарсаңында отандық ресми БАҚ журналистеріне сұхбат беріп еді. Сол кезде А.Атамбаев мырза қырғыз бен қазақтың «түп-тамырын қараса, бір ел болғанын», «тілі, діні ортақ халықтар екенін» айтып еді. Сонымен қатар «Біздің тіліміз ғана емес, түріміз де ұқсайды. Қиын кезеңдерде бір-бірімізге көмектесіп келдік», — дегенді алға тартып, туысқандық сезім танытып еді. Ал енді бүгінгі күні сол айтқанын теріске шығарып отыр. Мұны қалай түсінуге болады?

ТАМЫРЫ ТЕРЕҢ, ЖҮРЕГІ ЖАҚЫН

отырған сол түбіміздің бірлігі, туысқандық ниетіміздің адалдығы деп білеміз. Тіліміздің, діліміздің бір екендігі қазір аса айқын көрініп отыр. Мысалы, қырғыз бен қазақ бір-бірін қотармашысыз (*аудармашысыз*) ақ түсінетіндігі баршаға аян. Тіпті соңғы кездері екі ұлттың ДНК-сы да ұқсас деген дәлел айтылып жүр. Яғни ол туысқандықтың аса бір үлкен белгісі. Тіпті ең ақыры әдебиетіміз бен мәдениетіміз, көркем өнеріміз тағы да басқа халық тұрмысы жағынан тек ұқсастығы ғана емес нақтылы әрекет іс амалдарды көріп келе жатырмыз.

Соңғы 300-500 жылға көз жүгіртсек, басқа көршілес халықтарға қарағанда, қырғыз бауырларымызбен етене араласып келгенімізге көз жеткіземіз. Мәселен, 1916 жылғы оқиға тарихта өшпестей із қалдырды. Сол оқиғаның зардабын бірге шектік. Тарихтан білетініміздей, 1916 жылдың 25 маусымында П.Николай «Реквизиция жайлы» жарлыққа қол қойды. Аталған жарлық бойынша Орталық Азия мен Сібірден 400 мың 19-24 жас аралығындағы ер-азамат еңбек армиясына алынуы тиіс еді. Бұл үкім бүкіл Орталық Азия жерін қамтыған ұлттық көтеріліске түрткі болды. Шын мәнісінде, қазақ пен қырғыздың басты мұны жер мәселесі еді. 1906 жылдан бастап Ресейдің ішкі аудандарынан жер аударылу үрдісі басталды. Екі бауырлас елдің ең құнарлы, шүйігін жерін көшіп келгендерге таратып беріп, жергілікті халықпен оның дәстүрі мен мәдениетімен еш санаспады.

сайысына шыдап, ұлтымыздың туысқандығы бізді ажыратпай онан сайын жақындастыра түскені бүгін көрініс тауып отыр. Әрине, туыстың тамыры тереңнен басталатынын жәй айтуға да болар. Алайда нақты зерттеу жүргізіп, халыққа тамыр тереңдігін түбі туысқандығын айтатын мезгіл жетті. Бұл осыған дейін айтылмады демейміз. Дегенмен саясатқа, түрлі жағдайға байланысты басқашалау айтылған кездер болды. Бүгін біз оны арашалап, ақтап алғымыз келгендей сипат білдіргіміз келіп отырған жоқ. Біздің мақсатымыз — ұлттардың туысқандық тереңдігін еске алып, зерттеудің әлі де қажеттігін білдіргіміз келеді. «Қырғыз-қазақ бір туған» деп халықтың аузына салып

Сол қиын күндері бауырлас екі ел бір-бірін қолдап отырды. Мәселен, Қарқаралыдағы көтерілісте қырғыздар қазақтарды қолдап көмек көрсетті. Бірақ көтерілісті патша үкіметінің жазалаушы топтары асқан жауыздықпен басып жаншыды. Қазақ Қырғыздың біразы шекара асып, Қытайға қашты. Ұсталғанын Қаракөлге апарып атып тастады. Патша үкіметі құлағаннан кейін уақытша үкімет орнаған кезде, шекара асқандар елге оралғысы келді. Осы кезде де екі халықтың зиялылары бір-бірін қолдап, сөзін сөйлеп қол үшін берді. Қазақтар жағынан Мұхамеджан Тынышбаев Қытайдың шекарасына дейін барып, келіссөз жүргізіп, көтеріліс кезінде қиратылған Нарын мен Ыстық көл, Шу маңын қалпына келтіруге қырғыздарға қаржылай көмек сұрап, Санкт-Петербургқа дейін барған. Ал Ишеналы Арабаев пен Қасымбек Телтаевтар Алашорданың көмегімен астық тасымалын ұйымдастырған. «Қазақ» газеті арнайы қор құрып, қаражат жинап көмек көрсетсе, Міржақып Дулатовтар бастаған бір топ зиялы бір күндік айлығын қырғыз бауырларымызға көмек ретінде аударған. Бұл тақырып үстірте болса айтылып келді. Бірақ әлі де болса зерттеуді талап етеді. Өйткені Кеңесары көтерілісінен

кейінгі ең ауқымды, қанды ұлт-азаттық көтеріліс осы 1916 жылғы оқиға еді. 1930-1932 жылдардағы ашаршылық кезінде де қырғыз бауырларымыз бізге көмек көрсетті. Ол жайлы Қырғызстанның мұрағатында мағлұмат жетерлік. Не бары 10-15 жыл ішінде қазақ халқының жартысы қырылып қалды десек қателеспеспіз. Сол қиын-қыстау кездері Совет халық комиссариатының басшысы Юсуф Абдрахманов батылдық танытып, Қырғыз үкіметінің басшыларын қазақ бауырларына көмектесуге сендіреді. Сөйтіп, біраз қазақты үйіне кіргізіп, астық беріп аман алып қалады. Әрине, оның мұндай қадамы ерлікке тән. Себебі Сталиннің бұйрығына қарсы шыққан ешбір адам жазасыз қалмайтындығы мәлім еді. Сөйтіп, 1933 жылдың маусым айындағы пленумда Ю.Абдрахманов пен облыстық партия комитетінің бірінші хатшысы жұмысынан босатылады. Қалай десек те сол жылдары бауырлас елге көмектесуіне туыстық қаны шақырғаны белгілі. Тарихқа аз ғана көз жүгіртсек те, екі бауырлас халық қашанда бір-бірінің жоғын жоқтап отырғандығына дәлел табамыз. Тіпті бертінін өзінде етене жақын араласты. Мысалы, дүние жүзіне аты әйгілі Шыңғыс Айтматовтың қазаққа жиен екендігі белгілі.

«Ағайын деп қырғызды,
Ұатын ек бір қызды.
Содан туған жиенге,
Алтын медаль ілгіздік!»

деп қазақ ақындары бекер жазбаса керек. Жалпы қашанда екі елдің академик, профессорлары, үлкен ғалым, аты әйгілі зерттеушілері қоян-қолтық араласып жұмыс істегені белгілі. Тіпті кезінде Мұхтар Әуезов Шыңғыс Айтматовтың мемлекеттік сыйлық алуына қолдау көрсеткен. Оны көзі тірісінде Ш.Айтматовтың өзі де «менің қолдаушыым» деп М.Әуезовті үлкен құрметпен еске алып, айтып жүретін. Сонымен қатар М.Әуезов жалпы қырғыз әдебиетіне деген ықыласы, көмегі болғанын да білеміз. Тіпті Шокан Уәлихановта өзінің қысқа ғұмырында Манасты жинауға атсалысқан.

Айта берсек, мағлұмат жетерлік. Сайып келгенде, бүгінгі күні де бір-бірімізді жақсы түсінетін, мәдениетіміз, дініміз, діліміз де бір-екі халықпыз. Біз бізге бір Ұлы Қыпшақ даласының мұрагеріміз, қанымыз да, жанымыз да, түбіміз бір. Ортамызды бөліп тұрған тек бір Алатау. Қанша арамызға от саламыз десе де, қанымыз тартып тұратын бауырларымыз!

Фатима ОРАЗАЕВА,
тарих ғылымдарының
кандидаты

Өзекті

(Басы 1-бетте)

Алматы қаласы дін істері жөніндегі басқарманың басшысы Айдар Есенбековпен сұхбат алғанымызда осы мәселені көтерді. Әңгіме барысында көкейдегі жүрген басқа да сауалымызға жауап алдық.

Айдар ЕСЕНБЕКОВ:

БАСТЫ МӘСЕЛЕ – ТҮСІНБЕУШІЛІКТЕ!

Жас қазақ: Айдар Рақымжанұлы, өзіңіз жетекшілік ететін басқарманың жұмысы туралы айтып өтсеңіз. Нақты алдарыңызға қандай мақсат қойылған?

Айдар Есенбеков: Алматы қаласының дін істері жөніндегі басқармасы қала әкімдігінің құрылымына жататын мемлекеттік мекеме. Бізге жүктелген негізгі міндет — дін саласындағы мемлекеттік саясатты жергілікті жерде жүргізу, түсіндіру, діни жағдайға байланысты процестерге мониторинг жасау. Сонымен қатар заңнамада көрсетілген талаптардың орындалуын қадағалау болып табылады. Бұрын дін істері саясаты агенттігінің қалалық департаменті болған. Кейіннен Алматы қалалық дін істері басқармасы болып қайта құрылып, 2013 жылдан бастап жұмысын бастады. Қазіргі уақытта өзекті болып отырған мәселеге көбірек көңіл бөліп, сол бағытта жұмыс жүргізіп жатырмыз. Дінаралық қарым-қатынастың тұрақты болуы, діни экстремизмнің алдын алуға бағытталған түрлі шара өткізудеміз.

Жас қазақ: Жастардың діни сауаттылығын арттыру үшін қандай жұмыс жасалып жатыр?

Айдар Есенбеков: Алматы — жастар қаласы. Еліміздегі 127 оқу орынынның 38-і осы қалада. Жоғары

қоя отырып, жастарға дін жайында ақпарат беріп, ажырата алуға жол сілтеу. Мектептерде дінтану сабағы бар, ал жоғары оқу орындарында арнайы пән жоқ. Бірақ басқа да гуманитарлық пән арасында діни мәселе қозғалып, оқытылады. Ол жеткіліксіз болғандықтан, арнайы ақпараттық түсіндіру топтары құрылған. Құрамына белгілі ғалым, қоғам қайраткері, жазушы, дін танушы мамандарымыз бірігіп, осы жастарымызбен кездесу ұйымдастырылып тұрады. Мұнда теріс діни ағымдардың белгісі қандай? Олардың идеологиясы қаншалықты қауіпті? Осы сияқты сұрақтарға жастарымыз жауап ала алады. Көбісі түсінбеушіліктен сол жолға түсіп жатады.

Жас қазақ: Діни сауаттылықты арттыру үшін арнайы медреселер бар. Олардың жұмысын қаншалықты қадағалайсыздар?

Айдар Есенбеков: «Нұр-Мұбарак» Египет ислам мәдениеті университеті имамдарды кәсіби даярлайтын жоғары оқу орны. Онда діни сауат пен кося, зайырлы пәндерді де оқытады. Жастардың сауаттылықты арттыру үшін, түсіндіру жұмысын жүргізіп тұрамыз. Бұқаралық ақпарат құралдарында материалдар шығарылып, телеарнада бейнероликтер мен фильмдер

көрсетілді. Біздің басқарманың басты мақсаты — дін саласындағы заңның сақталуын қадағалау. Министрлік, әкімдік, мешіт, имам мамандар тарапынан арнайы жұмыстар жүргізілуде. Оның ішінде түсіндіру жұмысына байланысты арнайы мақала, репортаж, ролик шығып жатыр. Былтыр көрген боларсыздар, Студенттер сарайында Өнер қырандарының «Заман-ай» қойылымы қойылды. Соны біз «Өнер қырандары» театрымен бірлесе отырып жасалдық. Жұрт осыны көріп-ақ оң-солын ажырата алады. Дінге бет бұрамын деген кез келген азамат мешітке барып, имамнан кеңес алуы қажет. Солардың айтқанын

арттыру қажет», — деді. Алдағы уақытта бұл мәселе қолға алына ма?

Айдар Есенбеков: Кеңес одағы құлағаннан кейін бізде білікті маман, яғни имам болған жоқ. Осыған орай «Нұр-Мұбарак» университеті ашылып, жұмысын бастады. Бүгінде Алматы қаласының өзінде 48 мешітте 200-ден аса имам қызмет етеді. Барлығының тиісті жоғары білімі бар. Сауаттылығы жағынан алдыңғы орындамыз. Қазақстан Мұсылмандар діни басқармасы да әрдайым имамдарды оқыту курстарына жіберіп, дамытып отырады. Ал біз тиісті мамандарды шақырып, 2 күндік семинар өткіземіз. Біліктілігін жоғарылату деп имамдардың шарғи,

тарапынан ақпараттық қолдау көрсетіледі. Имамдармен де кездесіп, олардың мәселесін тыңдаймыз. Мәселен, өткен жұмада Орталық мешіттің аумағында «Еңбек жәрменкесін» өткіздік. Алматы қаласы жұмыспен қамту және әлеуметтік бағдарламалар басқармасымен бірлесіп, әр түрлі маман ісесін шақырдық. Оған жұмыс іздеген жастар көп келеді. Жұма намаздан шыққаннан кейін, жұмыс берушілермен кездесіп, түйіндемесін тастап кетеді. Кейін жұмысқа орналасып жатады. Біздің мешіттермен жұмыс істеуіміздің бір парасы осы. Жұмыссыздықтың салдарынан кейбір жастарымыз

тыңдаса ғана адаспайды. Көшеде жүрген миссионердің уағызын тыңдау мүлде дұрыс емес. Тағы бір өзекті мәселе, теріс дінге кіріп, мың уланған адамның да саны артуда. Сонымен қатар дінімізге жат киімді киіп, сақал өсіріп, балақ қысуға тыйым салу керек екендігінде Елбасымыз дін істері басқармасының өкілдерімен кездесу барысында айтып өтті.

Жас қазақ: Елбасы «Имамдарымыздың жартысы сауаттылықты арттыру курсынан өткен. Бұл жеткіліксіз әлі де білім деңгейін жоғарылатып, сауаттылықты

ислам тұрғысынан шектелмей, дамыған заманға сай білім алуын айтамыз.

Жас қазақ: Қасиетті Рамазан айы келе жатыр. Осыған байланысты қандай дайындық жұмысы жүргізілуде?

Айдар Есенбеков: Қасиетті Рамазан айына қала аумағындағы барлық мешіттердің дайындығы жоғары деңгейде. Өздеріңіз білетіндей, ауызашар өтетіндіктен, жергілікті тұрғындар мешіттерге көптеп келеді. Бұл маңызды шараға Алматы қаласы әкімдігі

теріс ағымға кетіп қалатындықтан, оларды жұмысқа шақыру мақсатында осындай шара жиі ұйымдастырылатын болады.

Жас қазақ: Осы жылға жасалған жоспарыңызбен бөліссеніздер?

Айдар Есенбеков: Биыл алдымызға үлкен жоспар құрып отырмыз. Оның бірі — спорттық шараларды артқызу. Мешітке келетін азаматтар арасында түрлі спорттық жарыс ұйымдастырып, қазақтың ұлттық ойындарын насихаттау. Осылайша біз мешітке келушілермен байланыс орнатып, спортқа тарта отырып, алдын алу шарасын күшейтпекпіз. Былайша айтқанда, кейбір теріс ағымдағы жастарға осы спорт арқылы әсер етіп, тосқауыл қою.

Жас қазақ: Қазір қаламыздың мешіттерінде жұма намазына келушілер сыймай жатады. Алдағы уақытта тағы мешіт салынады ма?

Айдар Есенбеков: Қазіргі уақытта Алматы қаласында 48 мешіт жұмыс істейді. Сондай-ақ биыл 5 мешіт салынып жатыр. Оның ең үлкені — Елбасымыздың өзі келіп, негізін қалаған Алатау ауданындағы 7000 адамға арналған мешіт.

Дайындаған
Салтанат
ШЫРЫНХАН,
Әбдіманап ҚЕҢЕС

АЙМАҚ

www.jasqazaq.kz

E-mail: jas_qazaq@mail.ru

Агроөнім

Нәтижесінде зауытты іске қосатын отандық инвесторлар табылып, жыл соңына қарай қатарынан бірнеше жыл қаңтарылып тұрған өндіріс орны өнім шығара бастамақ. Бұлайша айтқанда, Қытай, Ресей, Германия, Түркия, Италия, Украин елдерінің әлеуетті инвесторларының тісі батпаған өндірісті өзіміздің отандық инвесторлар ширатпақ.

қызылшасын сеуіп, кіріс қайнарын молайтқан шаруа қожалығы биыл аумақты 35 гектарға арттырған. Аталған шаруа қожалығының қызылша алқабына арнайы барған өңір басшысы заманауи техникалардың жер танабын қуырып, көктемгі жұмыстың берекесін кіргізген сәтін кезең болды. Мұндай қызу еңбекті облыс басшысымен барған инвесторлар да көріп, көңілдеріне сенім ұялатты.

Алматы облысының әкімі Амандық Баталов инвесторлармен бірге қызылша егетін алқаптарды аралап, Ақсу қант зауытының құрылыс жүріп жатқан ғимаратын көріп қайтты. Еске салсақ, өткен жылы банкте кепілде тұрған көне зауытты «Жетісу» әлеуметтік-кәсіпкерлік корпорациясы сатып алған еді. Биыл көпшілік кезінде аты аңызға айналған кәсіпорынның іске қосылатынына сенім білдірген еді. Белгіленген жоспарға сәйкес, арнайы мамандар мен сарапшылар келіп, бірнеше мәрте ғимараттың техникалық жағдайын, бас корпусын, техникалық құрылғылары мен механизмдерін сараптаудан өткізді.

кейін оны жекеменшігіне айналдыруға мүмкіндік мол. Сондықтан олар бұл жұмысқа білек сыбана кірісіп отыр. Зауытты жаңғырту жұмысына 250 адам тартылмақ. Ал қант қабылдау науқаны басталғанда жұмысшылар саны 700 адамнан асады. Бір айта кетерлігі, зауыт жұмысын тоқтатқанымен, оған жаны аштын адамдар ондағы құрылғыларды сақтап қалуға бар күшін жұмсапты. Көкейдегі күдігімізді осы зауытта бар өмірін өткізген және оны

ҚЫСҚА ҚАРАЙ ҚАНТ ӨНДІРЕДІ

Жоспар бойынша Ақсу қант зауыты жылдың соңына қарай іске қосылады. Ал қыркүйектің соңы, қазанның басында шикізат қабылдана бастайды. «Энергомост» консорциумының басқарма төрағасы Қайрат Оразбеков биыл 100 мың тоннаға дейін қант қызылшасын өңдейміз деп жоспарлап отырғанын жеткізді. Әрине, зауыт іске қосылғанымен оны қалыпты жүргізу үшін шикізат мәселесі шешім табуы керек. Өз кезегінде облыс әкімінің орынбасары Серікжан Бескемпіров Жетісу жеріне биыл егілетін 9 мың гектар қант қызылшасынан ойдағыдай өнім алу үшін сервистік-дайындау орталықтарын құруға, қант қызылшасының шетелдік тұқымын сатып алуға облыс бюджетінен қосымша қаржы бөлінгенін жеткізді. Сондай орталықтың бірі өткен жылы Ақсу ауданында құрылып, тұрғындардың қант қызылшасын себу, жинау науқаны кезінде үлкен серпіліс жасағанын алға тартты. Тіпті нәтижелі жұмыстың арқасында бірқатар шаруа қожалығы ойдағыдай өнім жиған. Сол қатарда гектарына 700 центнерден өнім алған «Әлихан» шаруа қожалығының жетістігі айналасына үлгі болыпты. Өткен жылы 15 гектар жерге қант

Ақсу ауданының әкімі Әділбек Далбағаев егіс жұмыстарына аудандағы барлық техниканы толық жұмылдырғанын айтып өтті. Ал облыстық ауыл шаруашылығы басқармасының басшысы Сексембай Бекішов көктемнің жай шығуына байланысты қызылша тұқымын себу жұмысы кеш басталғанымен ауа райы қолайлы болса, келесі айдың бірінші ширегінде тұқым себу жұмысын толықтай орындайтынына сенім білдірді.

«Энергомост» консорциумы өкілдерінің сөзіне қарағанда, биыл Ақсу қант зауытын жаңғырту жобасына 8 млрд теңге бағыттау көзделген, оның ішінде «Жетісу» әлеуметтік-кәсіпкерлік корпорациясы арқылы облыс әкімдігі көрсеткен қаражат бар. Сөйтіп, биыл зауыт қалпына келтіріліп, арғы жылдары қайта жаңғыртудан өткізіліп, автоматтандыру жоспарланыпты. Яғни неше жылдан бері қанырап бос тұрған мекеме енді іске қосылып, тәтті түбірден қант ала бастайды. Инвесторлар зауыттың банктегі 750 млн теңге қарызын үш жылға бөліп төлеп бітіргеннен

көзінің қарашығындай қорғап келген Владимир Юшковтың журналистер сұрағына берген жауабы серпілті: «Зауыт ғимаратының сүйегі мықты, әлі де 120 жылға шыдас береді. Тіпті мұндағы қондырғылардың көбі әлі де жұмысқа жарамды. Тек күрделі жөндеу жұмыстарына тездеп кірісіп, жоспарға сай іс атқарыла, зауытты тез арада ретке келтіруге болады», — деп сендірді ол. Дереккөздеріне үнісек, 82 гектар аумақты алып жатқан Ақсу қант зауытының жанынан 1982 жылдан бастап жүгері талшығын өндіретін, шұжық, цукат тағы да басқа тамақ түрін шығаратын цехтар іске қосылған. «Болашақ» балалар комбинаты, «Батыр» спорт кешені, ақын Сара мәдениет үйі, Е.Сікымов атындағы стадион, монша, дәрігерлік пункт, асхана, дүкендер халыққа қызмет атқарған еді. Сол нысандар 2007 жылы 30 қараша күні зауытпен бірге жұмысын тоқтатыпты. Инвестор компания зауытты толық қуатында іске қосқаннан кейін, осы нысандарды да қолға алмақ. Тіпті биылдың өзінде жұмысшыларға арнап 20 тұрғын үй салуды жоспарға алған.

Қоян өсіру – көзін тапса кәсіптің бір саласы. Әлем бойынша ұзынқұлақтың жүзге тарта түрі мекендейтін көрінеді. Оны негізінен еті, терісі, түбігі үшін өсіреді. Еті диеталық тағам ретінде қолданылады. Себебі оның құрамында ақуыз пен дәрумен өте көп. Ал холестерин мүлде болмайды. Терісінен тігілген тондар қай кезде де сәннен түспейді.

Табыс көзі

Қоян өте өсімтал жануар. Аналығы жылына үш-төрт мәрте төлдеп, алтыдан он төртке дейін, тіпті одан да көп көжек өкеледі. Мамандардың пікірінше, олар жиі тамақтануы тиіс. Қоян өсірушілер мұны мықтап ескерулері тиіс. Ғалымдар үй қояны жеті айлығына дейін ядролық қалдықтарды, сондай-ақ гербицид пен пестицидті бойына сіңірмейтінін дәлелдепті. Гипертония мен тағам аллергиясына

тұрып, астын тазалаймыз. Содан соң қажетті азығы мен суын береміз. Осының бәрі уақытылы істелуі тиіс. Сөйтіп, кеш батқанша көзден таса етпей, қояндардың қасында боламыз. Бір қызығы, олар бізді көргенде кәдімгідей секіріп, қуанады. Тағы бір ерекшелігі, өте жылдам өсіп, көбейеді екен. Оны екі-үш күнде-ақ аңғарсаңыз. Дұрыстап

де жалғасады. Жарты жылдан бері шамамен екі жүзден аса көжек туылған. Олар қазан айында өнім береді. Яғни алты айға толғанда сойылып, еті тиісті жерлерге жөнелтілмек. Еті мен терісін өткізетін орындар да дайын.

ҚОЯН ӨСІРЕТІН ОТБАСЫ

шалдыққандарға, ішек құрылысы мен өт жолдары ауыратындарға таптырмайтын тағам. Әрі иммунитетті көтеретін қасиеті бар.

Жыл бойы өнім беретін жануардың көл-көсір табыс көзі екенін түсіне бастағандар бұл саланың экономикалық тұрғыдан тиімді екенін айтады. Ел арасында қазір қоян шаруашылығының дамуына үлес қосып отырғандар да табылады. Солардың бірі — Бақанас ауылында тұратын Бактығали Дәуітбаевтар отбасы. Олар біраз уақыттан бері қоян өсіріп, бағып-қағып келеді. Оған біз арнайы барғанда көз жеткіздік. Ұзынқұлақтар үй ауласында бағылады. Шаруаны атқаруға негізінен отағасының ұлдары қолғабыс көрсетуде. Жануарды баптап жүрген балғындар болашақта өз істерінің ұлғайып, жемісін көруді қалайтындықтарын айтады. — Қоян бағуға әкеме қолғабыс етемін. Бұған інілерім де көмектеседі. Болашақта жақсы өнім алу үшін өзіміздің айтқанын бұлжытпай орындаймыз. Өйткені, олар үлкен күтімді қажет етеді. Танертенгісін

қарасаныз, көңіл-күйлері де көтеріңкі болады. Осылайша, қоян бағудың қыр-сырын үйреніп келеміз, — дейді кәсіпкердің ұлы Бейбарыс Мейрамбек. Бактығалидың сөзіне қарағанда, ебін тапқанға бұл шаруа нағыз табыстың көзі болмақ. Осыны ескерген ол «Эко даму» бағдарламасы аясында несиені алып, бір миллион теңгеден астам қаражатқа қол жеткізген. Сол ақшаға наурыз айында отыз бас қоян сатып алыпты. Әр айда он қоян балалайды екен. Бұл үрдіс қыс кезінде

Алты айлық көжек екі келі ет береді. Ал оның бір келісі екі, екі жарым мыңнан бағаланбақ. Жануарға қажетті азық сатып алынады. Қысқы қоралары да әзір. Кез келген істі бастаудың оңайға соқпайтыны белгілі. Соған қарамастан кәсіпкер бар қиындықты жеңуге тырысуда. Шүкір, нәтижесі жаман емес. Ойға алғандары бірте-бірте іске асып, жеміс беретін күн де жақындаған. Осылайша, отыз қоянмен іс бастаған отбасы қазір кәсіптерінің тасын өрге домалатуда.

Отандық өнім

Содан бері зауыт үздіксіз жұмыс істеуде. Олардың электр-техникалық өнімдері нарықта ерекше сұранысқа ие. Қажырлы еңбектің арқасында зауыт табыстарға қол жеткізіп, еліміздің энергетикалық саласының дамуына өз үлесін қосып отыр. Жұырда біз зауыт жұмысымен танысып, ондағы технологиялық үдерістерді өз көзімізбен көріп қайтқан едік.

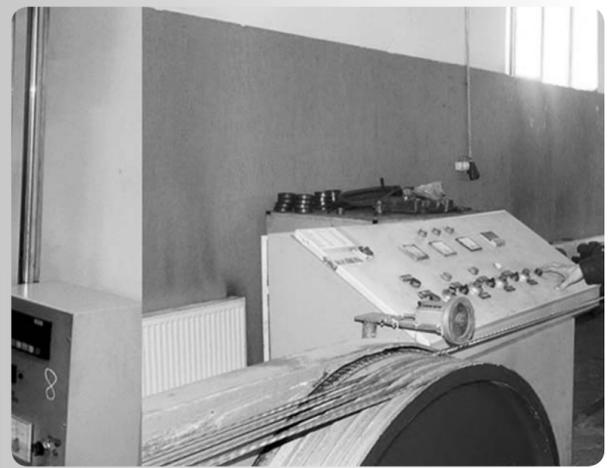
Бүгінгі таңда сапалы өнім шығарып, бәсекеге қабілетті бола алатын отандық кәсіпорындар саны артып келеді. Солардың бірі – Есік қаласында орналасқан «Электрокабель зауыты» жауапкершілігі шектеулі серіктестігі. Аталған кәсіпорынның негізі 2002 жылы қаланған.

тартады. Бұл құрал оның тез үзіліп кетпеуін қадағалайды. — Осындағы бақылаушы құрылғылардан өткен өнім барлық талаптарға сай болуы тиіс. Сонда ғана барып

ЕСІКТИҢ ЭЛЕКТР СЫМДАРЫ

Кәсіпорын елімізде алғашқы болып энергетика саласына қатысты өнімдер шығара бастады. Мұнда түрлі диаметрдегі электр кабельдері өндіріледі. Өндірістегі құрал-жабдықтардың барлығы Түркиядан әкелінген. Ондағы жұмыс істейтін мамандар жоғары білімді. Өз ісінің нағыз білгірлері. Зауыт жылына 1000 километрге жуық кабель шығарады. Өнімдер еліміздің барлық аймақтарын қамтамасыз етіп отыр. Сонымен қатар Алматыдағы бірнеше қосалқы стансы зауыт шығарған

өндірістегі технологиялық үдерістердің қалыпты жұмыс істеп жатқанына көзіміз жетеді. Осы күнге дейін біз шығарған өнімдерге тұтынушылар тарапынан көңіл толмаушылық болған емес, — дейді ол. Электр өнімдеріне қажетті шикізаттардың бәрі бұрын шетелдерден тасымалданыпты. Ал қазір алюминий Павлодар облысынан әкелінеді екен. Мұның өзі зауыттың шығынын азайтып, уақытын үнемдеуге өз септігін тигізіп отыр. Кәсіпорында 32 адам жұмыс істейді. Барлығы да

материалдарымен жаракталған. Солардың бірі — «Медеу» мен «Шымбұлақтағы» электр жүйелері.

Кәсіпорын ең алдымен үш нәрсеге баса назар аударады. Олар — өнім сапасы, кәсіби шеберлік және іскер сенімділік. Зауыт директоры Зұлпықар Чикаев осылай дейді. Әрине, өнім ең алдымен сапасымен бағаланады. Бұл орайда зауытта өнімнің сапасын бақылайтын арнайы лаборатория жұмыс істейді. Бақылау-өлшеуші және сынау жабдықтарымен бізді осындағы лаборант Олеся Лено таныстырды. Мұнда ең алдымен алюминий сымының диаметрін штангенциркуль арқылы өлшейді екен. Оның мөлшері қондырғыда дайындалған мөлшермен сай болуы керек. Одан кейін кептіру мен суытуға арналған жабдықтарда ыстыққа, суыққа төзімділігін анықтайды.

Сосын арнайы тартқышпен алюминий сымын керіп

жергілікті тұрғындар. Олар шетел қондырғыларының тілін меңгеруі үшін Түркияға барып, арнайы білім алып қайтыпты.

— Мен Есік қаласының маңындағы Төле би ауылынанмын. Мұнда жұмыс істеп жатқаным 2 жылдай уақыт болды. Құдайға шүкір, тұрақты жұмысым бар. Алматыға барып жұмыс іздеп сабылып жүргенім жоқ. Осында, міне, маман болып қалыптастым. Алатын жалақымыз да жаман емес, — дейді зауыт операторы Мұхтар Әлімбаев. Алдағы уақытта зауытта тағы да екі желі іске қосылуға дайын тұр. Бұл — өндіріс көлемінің ұлғаюы мен жана жұмыс орнының ашылуы деген сөз.

Он бес жыл уақыт ішінде кәсіпорын үлкен белестерді бағындырды. Еңбектері еленді. Оған дәлел, керегеді ілініп тұрған Алғыс хаттар мен арнаулы дипломдар. Алдағы уақытта да зауыт ел экономикасының өркендеуі жолында аянбай жұмыс істейтініне кәміл сенеміз.

Науқан

Биыл Алматы облысында 938 мың гектарға ауыл шаруашылығы дақылдарын себу жоспарланған. Мәселен, биыл бір ғана Кербұлақ ауданы бойынша 80 мың гектардан астам алқапқа дәнді дақыл егіледі.

Қазір аудандағы 21 шаруа қожалығы Үшбұлақ кооперативіне бірікті. Нәтижесінде егіс алқабы едәуір кеңейген. Кооператив төрағасы Алдан Бекеев «Қазір 7 мың гектар жерге ауыспалы егістік технологиясы қолданылуда.

бірігу арқылы ауыл шаруашылығы техникасы еселеніп, ескісін жанартуға да мүмкіндік туған. «ҚазАқпарат» хабарлағандай, Алматы облысы қант қызылшасын өсіруді мықтап қолға алды. Биыл облыста 9 мың гектар жерге тәтті түбір себіледі. Ал мамыр айының он бесіне дейін егу жұмыстары аяқталады деп күтілуде.

Бетті дайындаған Қуаныш ТҮНҒАТАР, Алматы облысы

Мәселе

Аркалағы Ақтоғай өңірін қазақ даласының өнерлі бір пұшағы деп білу керек. Еліміздегі жиырма төрт сағат бойы ән салып тұратын бірден-бір киелі өлке осы өңір. Әліхан, Әлімхан, Жақып сынды үш арысымызды айтпағанның өзінде кешегі Әсеттің, Манарбектің, Аққыздың, Күләштің, Мағауияның кіндік қаны тамған жер. Осы топқа бүгінде ортамызда жоқ Ақтоғайдың тума таланты, өнер майталманы Тұрған Түсіпбаевты қосар едім.

Осы айтулы ағаларымыз бен апаларымыздың ұрпақтары сол аяулыларын іздеп жатыр, қолынан келгенше ұлықтап, құрметтеп жатыр. Жүрегі соншама кең болғанымен, жері аядай ғана Ақтоғайымыз. Соған орай мәдениет ошақтары да жамырап тұрмаған өңір.

Аудан орталығында сондай ошақ біреу. Ол атаусыз тұрған аудандық Мәдениет үйі.

Тұрған ТҮСІПБАЕВ

(қазір аудан әкімі) Салтанат Әбеуованың тікелей басшылығымен аудандық мәдениет үйінде марқұм Тұрған Түсіпбаевтың туғанына 70 жыл толуына орай «Үнін кетпес құлақтан» атты еске алу кеші өтеді.

2007 жылы 11 сәуірде Ақтоғай селосы ардагерлер кеңесі бастауыш ұйымның 76 адам қатысқан жиналысы болып, (жасналыс төрағасы Жарылғап Тохметов, хатшысы Сәкітай Сыздықов) онда күн тәртібіндегі мәселе бойынша «Мәдениет үйіне Тұрған Түсіпбаевтың есімі берілсін, бекіту аудан әкімдігінен сұралсын» деп бірауыздан қаулы қабылданған.

27 сәуірде Ақтоғай ауданының жұртшылығы атынан бір топ еңбек және өнер ардагерінің (22 адам қол қойған) аудандық мәдениет үйіне Тұрған Түсіпбаевтың атын беру туралы мәселені дәйекті шешіп, нүкте қояды сұрап аудан әкімі Махмұт Жарылғап мырзаға ашық хат тапсырады.

Ол ашық хатқа марқұм Дәрітай Сәдуақасов та, оның зайыбы Зина Сәдуақасова да (Көжеқова) қол қояды.

28 мамырда Ақтоғай ауданының әкімдігі жанындағы ономастикалық комиссияның мәжілісі өтіп, комиссия төрайымы Салтанат Әбеуова – аудан әкімінің орынбасары, комиссия хатшысы Ердоқ Абдрахманов – мәдениет және тілдерді дамыту бөлімінің бас маманы міндетін атқарушы, аталмыш Ашық

Мерхият Оңғарқұлов қолын қойып, мөрін басалды.

Осы тұста атакты Әсет Найманбайұлының 140 жылдығы мерейжасы келе жатады. Айттып отырған мәдениет үйіне Әсет есімін берейік деушілер шығады. Ел бермейік деп қалай айтсын. Әкімқаралар ойлаынып-ақ қалады.

Ойланғанда ұзақ ойланады. Кешегі ат үстінен жау түсірген бабаларымыз қапылыста атынан түсіп қалған батырларын мінкен ер, деген. Ондай батырлар қайткен күнде жаяу қалмаған. Болмаса үзегілері өз атын түсіп берген. Қаймана жұрт солай деп ойлайды. Мінкенең хан, әскербасы, сардар, алғадай жатқан.

Біздің мысалымызда бұл кісілер мінкенең ерлі. Алайда аруақты бабаларымыз мінгесіп кете барады.

Сөйтіп жүргенде, тағы да сол «Орталық Қазақстанда» 2012 жылғы 29 қыркүйек күнгі санында Жанат Жанқашұлының «Дәрітайді дәріптеу керек...» деген мақаласы жарық көреді. Онда осы өңірден шыққан қоғам және өнер қайраткерлері Серік Ақсұңқарұлы, Абзал Бөкен, Амантай Жұмаш, Рымбек Жүнісов, Серік Сағынтай өз пікірлерін ортаға салып, ауданның мәдениет үйіне Дәрітай Сәдуақасовтың атын беру туралы мәселе көтереді. Сөз жоқ, Дәрітай құрметтеуге, дәріптеуге, әспеттеуге тұрарлық тұлға.

Алайда мәдениет үйінің екеу емес екендігін ескермейтіміз қалай? Оған екі адам таласып жатқанда үшінші адамның қилігі қалай?

2013 жылғы 12 қаңтарда тағы да сол «Орталықта» тағы да бір топ өнер тарландарының «Бір мәдениет үйі кімге жетеді?» деген Ашық хаты жарық көреді. Олар жұртшылықты мәмілеге шақырады. Ауданда Әсетке қатысты көше атауы бар және Әсет

RUH

www.jasqazaq.kz

E-mail: jas_qazaq@mail.ru

Орайы келген әңгіме

«Бірлік болмай, тірлік болмас» дейді халқымыз. Берекені көздеген ел мерекелі тірлік жасаудан жалықпаған. Еліміз 1 мамыр ынтымақ пен бірлік күнін тойлағалы жатыр. «Береке бастауы бірлік, ел іші тату тірлік» қағидасын ұстанған ел үшін бұл мейрамның орны ерекше. Жыл сайын атаулы мерекеде ел аумағында тұрып жатқан 140-тан астам ұлт пен ұлыс өкілдері киелі қара шаңырақта тату-тәтті, береке мен бірлікте, бейбітшілік пен ынтымақта өмір сүріп жатқандығын тойлайды. Осыған орай мереке қарсаңында Алматы қаласы Қазақстан Халқы ассамблеясы төрағасының орынбасары Қазбек Мамсуровпен сұхбаттасқан едік.

Жас казак: Қазақстан Халқы ассамблеясы Алматы филиалының Бірлік күніне орай ұйымдастырылатын шаралары туралы айтамыз?

Қазбек Мамсуров: Биылғы 2017 жыл Қазақстан халқы, әсіресе Алматы қаласының тұрғындарына ерекше оқиғалармен есік ашты. Тұрғындардың «1 мамыр – Қазақстан халқының бірлігі күніне» орай ұйымдастырылатын шараға қатысуы ерекше ықыласпен жүзеге асырылады. Әр ұлт өз мәдениеті мен дәстүрін насихаттап көрмеге экспонаттар дайындайды. Өзінің ұлттық тағамын, ұлттық киімін, ұлтының дәстүрі мен мәдениетін көрсетеді. Қаламыздағы басты мереке әр ұлттың жас буыны мен аға буының жақындастырып, бір-біріне деген достық қарым-қатынас пен ұрпақ сабақтастығын нығайта түседі. Биыл Елбасымыз Н.Назарбаев Астана қаласында Қазақстан Халқы ассамблеясының 25 сессиясына арнайы жиын өткізді.

Еліміздегі бірлігі жарасқан әр этнос өкілдері бір-бірімен қауышып, пікір алмасып, достықты ту ететін жиында бас қосты. Еліміздегі әр түрлі этнос өкілдері бір тудың астында, еліміздің дамуы үшін бірігіп бірлікпен, еңбекпен, достықпен алға қарай қадам басып келеді.

Жас казак: Алматы қаласында қанша этнос өкілі тұрады? Олар қала мәдениетінің дамуына қаншалықты үлес қосуда?

Қазбек Мамсуров: Бізде 34 мәдени орталық бар. Олардың барлығы бір-бірімен тығыз байланыста. Елімізде 140 этнос өкілі бар. Ал Алматы қаласында осы 140 этнос өкілі тұрады. Қаламыздағы барлық ұлт өкілдерінің басты ұраны ол – бірлік. Тек бірлік арқылы кез келген жағдайды еңсеруге болады. Алматы қаласында әрбір этносты бір ортаға біріктіретін, дөңгелек үстел, мәдени жиындар және т.с.с. түрлі шаралар көп ұйымдастырылады. Осылардың барлығы ұлттардың бір-бірін жақсы тануына, рухани жақындауына ұйытқы болады. Діні бөлек, ділі басқа халықтарды бір мемлекетте ұйытып отырудың өзі үлкен күш. Бір-бірімен тіл табыстырып, алақоз қылмай, достықты сақтап қалу үшін қазақ билігі талай ауқымды шараны, беделді бастаманы қолға алды. Осынау көпұлтты тұрғындардың «Қазақстан» атты бір шаңырақ астына топтасуы ұлт Көшбасшысы, Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың сындарлы саясаткерлігі һәм тәуелсіз елімізді әлемдегі дамыған, өркеніетті елдердің қатарына қосу жолындағы қарышты қадамдары жағдайында мүмкін болып отыр.

Жас казак: Сіздің ойыңызша, еліміздегі түрлі этностар бір-бірімен қарым-қатынасты одан әрі жақсарту үшін не істеуі керек?

Қазбек Мамсуров: «Бірлігі жоқ ел тозады, бірлігі күшті ел озады» деген. Бүгінде еліміз ырысы мен ынтымағы, бірлігі мен тірлігі жарасқан мемлекет болып орнықты. Тарихи өлшем тұрғысынан қысқа мерзім аралығында еліміз толайым табыстарға қол жеткізген іргелі институт бірлік пен келісімнің, ауызбіршіліктің қозғаушы күшіне айналды. Ең бірінші айтар елім, этностар бір-біріне достық қарым-қатынаста болуы керек. Достықсыз алға қарай жылжу қиын. Біздің ел бастысы – Елбасымыз, халқымыз, ортақ Қазақстанымыз бар. Ал еліміздегі барлық ұлт өкілдерін біріктіріп, олардың ел дамуына өз үлесін қосудағы Қазақстан Халқы ассамблеясының рөлі ерекше. Сондықтан барлығымыз бірігіп, мемлекетіміздің дамыған 30 елдің қатарына қосылуына жігерімізді аямауымыз керектігі.

Жас казак: Еліміздегі мәдени, рухани құндылықтардың дамуына тағы да не қажет деп ойлайсыз?

Қазбек Мамсуров: Ең алдымен, мемлекеттік тілді үйрену деп айтар едім. Сонымен қатар әр ұлт өз тілін дамытуға ерікті. Қазір

БІРЛІГІ ЖАРАСҚАН ЕЛМІЗ

кім қай тілді үйренемін десе де өзі біледі. Ал мемлекеттік тілді үйрену – ол әрбіріннің борышы деп санаймын. Ал мәдени жағынан дамуға келсек, ең алдымен, болашақ ұрпақ танысатын кітаптарды көп шығаруымыз керек. Кітап арқылы әрбірі өз ұлтының мәдениеті мен дәстүрін білгені дұрыс. Үлкенді сыйлауды, тарихын құрметтеуді үйренсе деймін. Ең бастысы, бірлік арқылы біз-бірімізді түсіну арқылы алдағы кедергілерді жоюмыз. Ел болып бір жағадан – бас, бір жеңнен – қол шығара алатын болсақ қана, қандай да болмасын факторлар бізге әсерін тигізе алмайтыны айдан анық. Күнделікті болып жатқан сырт елдердегі оқиғаларды мысал етуге болады. Қантөгіс, тұрақсыздық салдарынан қаншама елдердің құрдымға кетіп бара жатқанын көріп жүрміз. Сондықтан, барлығымыз бір жіптен ұстайтын болсақ, әлі талай белестерді, шыңдарды бағындырармыз. Барлық ұлт өкілдерімен тіл табысып, бейбітшілік пен келісімге өмір сүру барша отандасымыздың басты қарғидаты болуы шарт. Бұл туралы Елбасымыз Н.Назарбаев жиі айтады. Бүгінде қазақтардың бауырмал, қонақжай халық екенін барлық ел мойындап отыр. Біз осы қасиеттерімізден айырылып қалмауымыз керек. Көпұлтты мемлекет бола тұра, бірлігіміз жарасқан елміз.

Жас казак: Алматы қаласы бойынша Қазақстан Халқы ассамблеясының алдағы жоспарымен бөліссеніз?

Қазбек Мамсуров: Алматы қаласы бойынша Қазақстан Халқы ассамблеясы бір жылға арналған арнайы жоспар әзірлейді. Осы

жоспарға сөйкес өткізілетін шараға алдын ала дайындаламыз. Сонымен қатар әр мәдени орталықтың жетекшісіне арнайы тапсырма беріледі. Сол тапсырмаға сөйкес ғылыми-практикалық конференция, түрлі шара ұйымдастырылады. Ассамблеяның ең басты міндеті – еліміздегі қоғамдық келісім болып саналады. Ал ұлтаралық татулық мәселесі ассамблеяның сан қырлы қызметінің бір парасы ғана. Түптеп келгенде, 1 мамыр мерекесі елдің бірлігін одан сайын нықтап, сол арқылы ел тірлігінің берекелі болуына жол ашады. Ал осы мерекені атап өтуде Алматы тұрғындарының белсенділігі ерекше. Қаламыздағы әрбір ұлт бір-бірімен төс қағыстырып, бір шаңырақтың астындағы татулық пен бірліктің айқын көрінісін көрсетеді.

Сұхбаттасқан
Макпал НОҒАЙБАЕВА,
Алматы қаласы

МІНКЕН ЕР немесе АТАУСЫЗ ҚАЛҒАН МӘДЕНИЕТ ҮЙІ

МАМАН ПІКІРІ

Қадыр ТӨЛЕУҚАДЫРҰЛЫ,
Қарағанды облысы мәдениет,
мұрағаттар және құжаттама
басқармасының бөлім меңгерушісі:

– Бұл әңгіме маған жақсы таныс. Ақтоғай аудандық Мәдениет үйіне тілге тиек болып отырған үш арысымыздың қайсының есімін берсек те жарасады. Біреуіне де қимай отырған өзіміз. Желсөз содан шығып отыр. Билік басындағылар бермейлік демейді. Ел ішіне сына қағып аламыз ба деп тайсақтайды. Түптің түбінде Ақтоғай аудандық мәдениет үйі атаусыз қалмайды. Бұл менің өз пікірім. Ал істі шын мәнінде ономастикалық комиссия шешеді, өрине. Оның құрамында істі әділ шешетін тұлғаларымыз баршылық.

Осыдан тура он сегіз жыл бұрын белгілі балалар ақыны Жеңіс Қашқынов ағамыз Қарағанды облыстық «Орталық Қазақстан» газетінің бетінде «Тұғыры биік Түрекен» атты мақала жариялап, аталған өнер ошағына Түрекеннің есімін беру туралы өз ұсынысын түсірген еді. Ақын ағамыз Тұрғанның өнер саласындағы еңбек жолына барлау жасап, «Ауданның тума азаматы, бала күнінде үйірге катысып, алғаш Клуб үйіне, кейін Мәдениет үйіне 1949 жылдан бастырылып жасап, қазіргі «Тоқырауын толқындары» ансамблінің негізін қалап ұйымдастырған, Ақтоғай өңірінің өркен жаюына сүбелі үлес қосқан Тұрған Түсіпбаевтай дара тұлғаны сөз жүзінде ғана емес, іс жүзінде мәңгі есте қалдыру ләзім. Ол үшін Ақтоғай ауданындағы мәдениет үйіне Тұрған Түсіпбаевтың есімін беру керек» деп жазған еді. Іле-шала 1999 жылғы 20 қарашада Ақтоғай аудандық «Тоқырауын тынысы» газетінде тағы бір ақын ағамыз Қасымхан Каленұлының «Өнермен жаны бірге еді...» атты естелік мақаласы жарияланады. «Мәдениет үйін «Тұрған Түсіпбаев атындағы Мәдениет үйі» деп неге атамасқа?» дейді үлкен жүректі ағамыз.

Осы екі мақала басты себеп болып, осы жылдың 18 желтоқсанында сол тұстағы аудан басшысы Төлеужан Ахметбековтің ұйғарымымен, сол кездегі аудан әкімінің орынбасары

хаттағы мәселені қарап, «Аудандық мәдениет үйіне әнші, күйші, актер Тұрған Түсіпбаевтың атын беру жөніндегі Ақтоғай ауданының бір топ еңбек және өнер ардагерінің ұсынысы мақұлданып, шешім қабылдау аудан әкімінен сұралсын» деп бірауыздан шешім қабылдаған.

29 мамыр күні Ақтоғай ауданының әкімдігі Ақтоғай ауданының мәдениет үйіне Тұрған Түсіпбаевтың атын беру туралы мәселені қарап, Ақтоғай ауданының «Мәдениет үйіне» ауданның тумасы, біртуар талант иесі, Тоқырауын толқындары» халықтық ән-би ансамблінің негізін қалаушы, ұйымдастырушы әнші, күйші, актер Тұрған Түсіпбаевтың атын беру жөніндегі аудан әкімдігі жанындағы ономастикалық комиссиясының шешімі мақұлданып және оны бекіту аудандық Мәслихат сессиясынан сұралсын деп №11/21 қаулы қабылдаған. Оған аудан әкімі Махмұт Жарылғап қол қойып, мөрін басалды.

Аудандық мәслихаттың XXXVII сессиясы аудандық мәдениет үйіне Тұрған Түсіпбаевтың атын беру туралы аудан әкімдігі жанындағы ономастикалық комиссиясының хаттамасы және аудан әкімдігінің қаулысы мақұлданып, осы ұсынысты бекіту облыс әкімдігі жанындағы ономастикалық комиссиядан сұралсын деп 22.07.2007 жылы өзінің №420 санды шешімін шығарған. Оған сессия төрағасы, аудандық мәслихат хатшысы

облыстық, республикалық дәрежеде ұлықтауға тұрарлық табиғи дарынды тұлға емес пе? Ал алдыны екеуінде атау жоқ. Біреуіне мәдениет үйі, екіншісіне Өнер мектебі берілсін дейді.

Одан берменде бес жыл өте шығыпты.

Аудандық Мәдениет үйі сол күйі атаусыз тұр.

Алда Аққыздың 120 жылдық, Мағауия Хамзиннің 90-жылдық мерейжастары келе жатыр. Одан қалды Күләш Байсейітова апамыздың 105 жылдығы биыл аталып өтіледі.

Одан әрмен атакты әншіміз Манарбек Ержановтың да 120 жылдық мерейжасының құлағы қылтылып тұр. Енді олардың келіп қилікпесіне кім келіп береді?

Елдің аты ат та, біздің атымыз есек пе?! Есекке жетеу мініп жүрсе де жарасады. Ат екеудің өзін көпсінеді емес пе?

Одан қалды айттып отырған арыстарымыздың әрқайсы мінкен ер емес пе?

Олай болса, олар ешкімге мінгеспейді және ешкімді де мінгестірмейді.

Демек, айттып отырған арыстарымыз ат жалында, болмаса ат көтінде жүретін бала-шаға емес қой...

Торехан МАЙБАС,
жазушы,
Қарағанды

Тәртіп

ЗАҢСЫЗ ДҮҢГІРШІК СҮРІЛДІ

Жыл басынан бері еліміздің оңтүстік астанасында 300-ден астам заңсыз дүңгіршек сүрілді. Алматы қаласында көше саудасын ретке келтіру мақсатында стационарлық емес сауда нысандарының ағымдағы жағдайы сараланды. Әлемдік тәжірибеге ден қойылып, тиісті жоспар жасалды. Осыған орай, стационарлық емес сауда нысандары сүрілуде.

БҰРЫН

ҚАЗІР

Мұндай дүңгіршіктер иелерінің заңды құжаты жоқ. Сауда нысандары тротуар, көгал, саудаға лайық емес жердің бойына

орналасқан. Қала тұрғындары да реніш білдіруде. Алматы қаласы әкімінің баспасөз қызметі хабарлағандай, заңсыз дүңгіршік өрт, санитарлық-эпидемиологиялық қауіпсіздіктерге жауап бермейді. Әрі қаланы абаттандыру ережесіне сай емес. Тіпті кейбір кәсіпкерлер электр желісіне заңсыз қосылып, салық төлемеген. Қолда бар дерекке сәйкес 2015 жылы 368, 2016 жылы 470 заңсыз сауда орны сүрілген.

**Түркістан – екі дүние есігі ғой,
Түркістан – ер түріктің бесігі ғой.
Тамаша Түркістандай жерде
туған,
Түріктің Тәңірі берген несібі ғой.**

Мағжан

ҚАЗЫНА

Каршадайдан Түркістанмен таңдыр-талайым тығыз байланысты сықылды. Жетімтауға құлайтын қасқа жолға қарай-қарай көз талып, оны бір көру бала арманы еді...

Жарқырап жаз шығып, шаруақор жұрттың арқа басы кеніген қызық кез. Біздің базарымыз – Түркістан. Алдында ғана Сапақ датқаның қызы менің әжем Қатша Әзірет Сұлтанға барып зиярат етіп келген. Он жасқа толар-толмаста отағасы ұжымшардың бір отар қойын маған тастап, қыс бойы қысылып жиып-тергенін алып, қоржын қосқаланын арғып, жолға шықты. Базаршылап кайтпақшы. Қиялдағы қала тікелей тартса, 50-60 шақырым қашықтық құдайы қонақты сағана күтетін бізге жердің түбі сияқты көрінетін. Ақ оты қалың Жетімтау жоталарына қарай малды өргізіп, Қандымсайды жанай жазыққа қарай қайтаттым.

Бір ғажабы, ол жақта қарақұйрықтар қой-ешкімен бірге жайылып жүре беретін. Іш пыспау үшін балаға не болса сол ермек. Шеттікті төбелердің тақырында ақ, қызыл, көк кішкентай тастар көп болатын еді. Соларды қызыға теріп, шекемтас ойнауға кірісе бергенім сол, дүркіреген малдың беті бөрі қайтып жүрген тұсаулы атқа жүгірдім. Әлі ауызданбаған қасқыр ма, жоқ жағы қарысып қалды ма, ұлы сәскеде отарға шауып, жас бөрі бөріктіре бастапты. Қол созымда тамақталып арам өлген қой теңкіліп жатыр. Бала болсам да айқайдан тайсақтап жыртықшы сытылып шыға берді. Қуаңғанмен қорыққан бірдей деген осы. Былай шыға бере әлжуаз әлсіздігімнен қасқырға шамам жетпей, тамақтанған қойды аяп қатты қорланып жыладым. Алды-артына қарамай, отарды жиып, суға қарай құлаттым. Екі-үш күннен кейін өлген қойды таныса да Нысекен маған ешнәрсені деген жоқ. Бала меселі қайтпасын деген шығар. Ештеңе болмағандай, қаршадай бала отар қасқыр. Дала манқилы. Алыста Қаратау қарақошқылданды. Дүние қайтадан жанданып, сала берді. Бұлтылдап, бұлдырық ұшты, бозторғай әдеттегідей бөзілдеді.

Балғабай атам (женделері мен келіндері соққы дейтін) бабамызға Дөңгелек саздың маңындағы Тасбұлаққа биік сағаны тұрғызғанда қолданылған құрылыс заттарының құрамы Әзірет Сұлтан кесенесінің кірпіштеріне ұқсас болғаны да көпті таңқалдырады. Түркістан топырағына

жөн көріп, ұйғарым жасалды. Оның үстіне қарындасым Сәуле (туған ағамның қызы) нәрестелі болып, ақын әпкесінің құрметіне есімі Фариза қойылды. Түркістан десе Қожа Ахмет Яссауи, Әзірет Сұлтан десе, Түркістан дейтін ұлы ұғым халық арасында солай қалыптасты.

Ешкімнің шамына тимейтін шығар. Адам баласы сонау Нұх заманынан бері әлсізге әлімжеттік жасап, әлдекімді неге мұқатқысы келіп, соған бейім тұрады. Шығыста Ренессанс нышаны тыс ерте көрінді. Қайта дәуірлеу Батыста соны қағып алып, орта ғасырларда одан әрі дамып, өркендеп үгіт-насихат арқасында кенет кең қанат жайып кетті. Адамзат құндылықтарына Батыстың кеудемсіп, мардымысы, мейманасы асып, астамшылықпен шікірейіп қарайтындай жағдайы жоқ, әйтпесе (немесе ғылымда шығыстану бар да, батыстану неге жоқ. Еуропа мен Американың мұражайларында Қиыр Шығыс дүниелері толып тұрған жоқ

тиянақ тапты. Біз тәуелсіздік таны атқалы бері төрт құбыламызды қайта түгендеп, соларды мұра етіп жүрген азаматтың ұстанымы үмітке жетелейді. Жұлдызды жағалаулар жырақтардан жанарды жаулап, әлдеқайдан сағым сиқыр арбайды. Күн тал түстен бесінге қарай ауғандай. Жана ХХІ ғасыр есік ашқалы дүрбелең дүниедегі жиырма мың жылдықтар белуарындағы жұлын мен омыртқасынан шойырлымай барған сайын уақыт маңғзданып, нарықтық қарым-қатынастар баса көктеп өнмендей әлдеқайда артта қол бұлғап қалып барады. Жайлаған жемқорлық пен паракорлыққа да ет үйренді. Қай кезде де сарыуайымның гөй-гөй естілмей қалған жоқ. Бірақ бөрі айқара көк айдыңға шыққан ақыл-парасат патшалығы жеңіп келе жатыр. Аламан-тасыр аласапыран заманның қара бұлтты үйіріліп-үйіріліп келіп, түйіліп-түйіліп тіршілік түйткілдері көбеймесе, азайған емес

Карашаш ананың бейіті де осы қалада, — деп топшылайды керемет кесенені мұқият құнттап зерттеп, арнайы кітап түзген халық суретшісі Нағымбек Нұрмұхаммедов. — Түркістан қаласында Ахмет Яссауидің қызы Гауһар мен күйеубаласы Әли қожаның қабірлері, Баб арабтың мешіті және басқа көптеген еңселі ескерткіштер бар. Әйтпесе, ел «Сайрамда бар сансыз баб, Түркістанда – түмен баб, Арыстан бар, Арыстан баб» деген қанатты сөз неге соншама кен тарайды?» Бұлғаңа назар аударылмайтыны салғырттықын салдары. Солардың кесірінен ықтияттамағандықтан, тәжірибе толықсын деп қасакана жасағандай кейбір кемшіліктерге көз жұмбаилықпен кешіріммен қарағанмен қаншама хандар, батырлар, аруақты бабаларымыз бен аталарымыздың туған хәм өлген жылдары бойкүйездік пен енжарлықтан белгіздікке сілтеніп кәте жазылып жүр. Ендеше, алғашқы ұлттық энциклопедияшылар бұны неге ескермеген? Онда: «Ахмет Яссауи т.ж. белгісіз, (Оңтүстік Қазақстан облысы Сайрам маңайы – 1166) – 12 ғасырда өмір сүрген ақын. Қазақ халқының көне мәдениеті тарихында айрықша орны бар» деп жазды тұңғыш томында. Бізде кім болса да көңіліне келмесін (ғалым, жазбагер, зерттеуші т.б.) мүлде ізденбейтіндей. Әйтеуір, сүйкей салуға әуес. Пайғамбар жасынан асқанда өз еркімен қылуатке түсіп, жарық жалғанның бар қызық пен шығығын тәрік еткен ақынның туған жылы айқын болатын. Оны әртүрлі деңгейдегі оқымыстылар айтып жүрді. Ал бұны энциклопедия түзушілер білмеуі мүмкін емес. Түркістан топырағына кім келіп, кім кетпеді? Соншама халықтың шексіз махаббаты мен сүйіспеншілігіне қарамастан, қасиетті баба мазары өлденеше мәрте шапқыншылыққа ұшырап, жасау жиһаздары, талан-таражға түсіп, қатыгездікпен тоналды. Алтынорда ханы Токтамыс та (соңынан) талап әкетті. Қазақтың маңдайалды жазушысы, қапида қаза қыршынынан қиған жас Саттар Ерубасевтың арада көп уақыт өтсе де, іздерінің ыстық табы сақталып жатыр. Өзбектің қабырғалы қаламгері Адыл Якубов та (Әділ Жақыпов) осында туып, көркемдік әлеміне қанат қакты. Кесененің мүшкіл жағдайын көріп, бүкіл түгел түркі жұртынан қолдау дөметіп 1396-1398 жылдар абыздың басына Шығыс сәулет өнерінің бар-бар ерекшеліктерін сактай отырып, ғажайып ғимарат орнатуға пәрмен береді. Оған «Бәйдібек баба да ақпен және сойыс малымен қол ұшын беріп, қамтамасыз етіп отырды» деген тәмсілге пара-пар аңыз да ел есінде.

Қожа Ахмет, қатуланып жолға кір, Құдай көрсен қызметішісі бол да жүр, Құдай берсе қанағат деп толға жыр,

Боласың сен Аллаға адал сонда құл! — дейді деглар хикметтерінің бірінде адам баласының жер бетіндегі аз-маз өмірінің мән-мағынасына көз жүгіртіп. Оның алдында да толған тандау тұрды. Ол пешенесіне жазылған соның біреуін ғана тандады. Ол — Алла мен ақиқат жолы. Құл Қожа Ахмет енді ғана жарық жалғанға келіп-кетудің ауыр жауапкершілік жүгін сезінгендей. Тіршілік тірегі не? Перзенттік парыз бен қарыз қалай өтеледі. Адамзат ғұмыры қайтсе және қашан жақсарып, көсеге қайтп көгереді? Ол өзектен өрген өлендері арқылы соған жауап іздеткізіп іздеді. Кез келген жұмыр басты пенде етекбастылықтан құтылып, понилік пәнәйі себептерден жоғары тұрса, салғырт бекзат бейне болмысы биіктей түседі. Бұл Яссауи тәлімінің тіні еді.

Жаксылығы мен жамандығы жанидада жекпе-жекте кейде итжығыс түсіп жататын мына жалғанда түгел тәрік еткен шайыр «Парасат кітабында» («Диуани хикмет») өзінің бай дүниетанымы мен көзқарасын ірікпей ашық айтады:

Ой — омарта, сезім — сәуле, көңілім көүсар, Атым — Ахмет, Түркістанда елім мені!

Туған ел-жұрты көп түмен Нәби әулетінің бірі емес, оны біртуға абыз деп бар-бар ізгі қасиеттерді ғазиз басына үйіп-төгеді. Аңыз бойынша, ол ұзақ жасаған адам. Қайткенде де, Әзірет Сұлтаннның өмірінен өнегесі мәңгі өркен жаяды. Тегінде құнарлы топыраққа түскен дәремет күт дөні көктемде тамыр тартпай қоймайды. Он ғасырдай рухы пір болып, сопылық сарынды санаға сіңіріп, сары құрлық Кіндік

ДЕГДАР

на?) Кіндік Азиядағы әл Фараби, Әбу Әли ибн Сина (Авиценна), Беруни ілімдері терең тамыр тартпай қалғаны болмаса, олар айтақырда туған емес. Ізашарлар болды, бірақ сол игі бастаманы іліп әкетіп жалғастырушылардың жойылуына кертартпа әлеуметтік-қоғамдық құрылыс кері әсерін тигізді.

Енді ешқандай құпия емес. Бізді қойшы, мүйізі қарағайдай білікті маман сарапшылардың өздері батысша «кой үстіне бозторғай жұмыртқалайтын заманның» күні батып келе жатқанын құлаққағыс етіп айта бастады. Бұл құл Қожа Ахмет Яссауи мен оның әлеміне бару жолын күрделендіре түседі. Қатал уақыт сүзгісінен өтіп келе жатқан адамзат өмірінде ұлы тіршілік толқындары саябырып еш толастап тоқтаған емес. Озық ойлардың ұйытқысындай

ешқашан. Сол дәуірде дүниеге шыр етіп түсіп, анлысын андаған адам білім бұлағынан сусындап, тарыдай болып кіріп, таудай болып шығып, ағартудың сан-саласына ауды. Бұлардағы ашылы-тұшылы тарих тағлымы мен арнайы бұлтартпайтын құжаттар болмаса, шындық шырайына шіркеу түсіріп, шөк келтіруге болар еді. Бірақ дереккөздері қылдай қиянат жасауға көнбейді. Осы салада парасатты да пайымды пікір айтып келе жатқан ғалымдар Ф.Айдаров, Ә.Құрысжанов пен М.Томановтар да үшбу ойды өрбітіп, «Көне түркі ескерткіштерінің тілі» атты кітапқа (1971 ж.) бұған дау туғызбайтындай токтерін айтқандай: «Қожа Ахметтің әкесі Ибрагим (Ыбырайым) бин Махмұд бин Ифтихар қарапайым дикан болған. Ахметтің өзі қазіргі Сайрам қаласының маңайында туып, сол кездегі Арыстан баб пен Жүсіп Хамадани шайықтардан білім алған. Ол әуелі өз елінде

Азиядағы емес, күллі Шығыс пен Ислам әлемінде үлкен тарихи тұлғаға айналған Қожа Ахмет Яссауи шалқар шығармашылығының керемет кеністігі, енді-енді айқындалып, айдыны айшықталып ашылып келеді. Киелі кесене зиярат ететін орыннан гөрі, өскелең ұрпақтың асыл бабаға деген ыстық ілтипаты мен сәулеті сүйіспеншілігінің көрінісіндей. Ол — Қазақ елі жеті кереметінің бірі. Түркістан — түгел түркі халықтарының рухани астанасы. Мәңгі құбылыс сол жауһар қалпы құдірет күйінде қала береді. Әзірет Сұлтан жырлары да тау мен дала тағдырлас. Әлі күнге ел «Мәдинада Мұхаммед, Түркістанда — Қожа Ахмет» деп аруағын аспандатып, парасат пірі санатында әспеттелуі жайдан-жай емес. Ол өзінің алтын қайнарына ұдайы бас қойғызатын шығар. Іншалла! Алла нұры — Рух әркімге аян беріп, ғайыптан түсе бермеген. Соны жасампаздықпен жырлау Қожа Ахметтің тұзырына бұйырып, маңдайына жазылғандай. Ал оны мәңгі қастерлеп ұлықтау — ұрпақ еншісі. Асылды жасық етпей, асыл мұраны көз қарашығындай сақтап, қастерлеп, қасиет тұтып, келешектегі біздің перзенттік парызымыз. Жер мен ғарыш ұштасып, көк кеудесіндегі аспан шырақтарының адам санасын тазартып жуғаны солай шығар. Ол ақиқат жолы Темірқазық астындағы таң шығындай мөлдіреп жатқан жоқ па?!

табан тиген сайын сол оқиғалар ойға оралады.

1972 жылы Мәскеудің «Художественная литература» баспасы (Редакциясында Р.Ғамзат, Б.Кербабаяев, Ш.Айтматов, өзiмiзден Ә.Нұрпейiсов, Ә.Әлiмжанов бар) шыжырлары енген Қожа Ахмет Яссауидің өзбек ақыны деп көрсеткенде (ХІІ ғасырда қазақ, өзбек ұғымы, тіпті жоқ болатын) намыстанып жарыла жаздағанда әдеби ортаның басқа мәселелері киіп кетіп, көкала піріміне үйіріп әкетті. Өне бір жылы Арыс бойындағы нағашы Нармаханнның ауылынан шығып, Тұрсынбай Оразбаева бастаған топ тағы да ат басын Түркістанға бұрды. Бұрын Фариза Оңғарсынова Оңтүстік өлкесін көрмеген екен. Сапарды Қожа Ахмет Яссауиге зиярат етуден бастағанды

болып, Шығыс шамшырағындай рухы көкжиекте Әзірет Сұлтаннның жұлдызы жарқырады. Оның пешенесіне бұл бағытта тыннан түрен салып, маркасқаларға бітетін ірі кесек мінезбен жалаугер болу бақыты тиді. Ол дарын дарағын дәуірлер дауылына қарсы дара тұрғызып, ұстаздың мектебінің мәртебесін көтерді. Шәкірттері мен мұриттері көктемгі жауыннан кейінгі қозықұйрықтай көп болатын. Бұқарадағы Накшбандиның қалың-қасиетпен байытып, соны жана, соны сапалық сипатқа ұласты. Шарияғат, тарихат, мағрифат, хақиқат құр бос сөз болмай мазмұнды хәм мағыналы

(Арыстан баб), сонан соң Бұқарада (Жүсіп Хамадани) оқыған. Оқуға жетік, білімге зерек болған «Бұқара сопыларының (Накшбандилердің) қоғамын басқарған». Іздегенге інжу ілігеді. Тақырыпқа тұздық болып, ақиқат ауылына апаратын бұрын-соңғы мәліметтерге қалайша немқұрайдылықпен қарауға болады? «Ахмет Яссауи Сайрам шаһарында біздің заманымыздың 1103 жылы дүниеге келді. Әкесі Ибрагим (Ыбырайым) сол Сайрам шаһарында жерленді. Ахметтің шешесі —

Көзге мақтап, сырттан мақтап күлгенің, Бақай есеп бағыт ғұмыр сүргенің, Көңіл күйің күйіттеп қана жүргенің, Қара пейілі қаниа жуса ағармас. Тарихат — дүр тамып билсе бәрі де, Мағрифат — дүр қанса білім нәріне, Хақиқаттың жетпек сонда тәңіге,

Басқа жолдан дәруіш бақ таба алмас

Аян-Сейітхан НЫСАНАЛИН, ақын

(Соңы. Басы алдыңғы санда)

Баяғыда екі бұрге: «Әй, не істейміз? Үйге жаяу аяндаймыз ба, жок иттің үстімен барамыз ба?» — деп кенесіп отыр дейді. Сол айтқандай, масылдар көп манайымызда. Көңілді жүретіндер осылар білем. Не рөл ойнамайды. Бағатын балашаға жок. Қырыққа келсе де — бойдақ. Анадан ішеді, мынадан ішеді. Уайым қайғыны білмейді. Уақыттары да көп болғаннан кейін, өздерінше, сері. Төрт құбыласы түгел. Мәрт... «Оу, кеше сені телевизордан көрдік қой!» деп анау да, мынау да сыйлайды. «Жаксы жігіт» дейді. Соған мез. Көңілі.

Жаксы жігіт деген мамандық жок қой!.. Бұлар бірде-бір образ жасамаса да театрың штатын толтырып отыр. Айнала беріп карта ойнайды. Және сахнаға ұдайы ішіп шығады. Оны көрген ел не демейді. Е, әртістердің бәрі масқумен деген пікір содан қалыптасды. Ішінде біз де кетеміз оның. Неге кетіміз керек менің?! Еңбекті жандырса деп күні-түні ізденіп, толғанады екенмін. Тыраштананды екенмін. Жаманатқа нәліктен қосақталуым керек сонда?! Солай... Басқа да жабырқайтын жәйттер баршылық қой.

Мен күйтейтін тірлік те көп. Қазір «Етті қайдан аласам екем? Кімге барып жалынсам. Ол өзі арзандау болса...» — деп отырмын.

Бауырларым, балдыздарым бар. Келіп-кетіп біреуі ана жұмысын, біреуі мына жұмысын тапсырып жатады. «Аға, көке» деп барасың әлдекімдерге. Ол сенін тауынды шақпай тілегінді орындай қойса жаксы.

— Ой, заман да қиындап кетті ғой... Бәлен-бөштүген, аспан құлағалы төніп тұр, қолдан келе қоймайтын шаруа сияқты. Көрерміз, — деп шығарып салады.

Кейде: «Шіркін-ай, ана мұңсыз жүретін жігіттердің уақыттарын маған берсе ғой!» деп қиялдаймын.

Жазатын нәрселерім бар. Кезінде отыратын мүмкіндік болмады. Санап отырсам, Алматыға келгелі бері отыз пәтер ауыстырыппын. Жүрдік сабылып...

Қазір жағдай бар, ой көп, уақыт тапшы. Екі қолды қайда жеткізе бересің. «Көңілді жүрудің» қиындығы содан. Әрине, өне бойы қабағынан қар жауып тұрады екен деп түсініп қалма. Құлуге да уақыт табылып тұрады.

ӘУЕСКЕРЛІК МӘНІ

— Қолыңыздан актерліктен басқа не келеді? Сурет салағыңызды білеміз. Шеге қаға аласыз ба?

— Шегенің «көкесін» қағамын десем сенесің бе? Үйдегі ұсақ-түйектен бастап күрделі жөндеулерге дейін түгел өзім жасаймын. Онда балта шабушы, ағаш шебері, сылақшы, сантехник, электрик — бәрі бір өзім. Және өзгенің ісіне

көңілім толмайды. Барлығы өз талғамыммен орындаймын. Гастрольге шыққанда ел базар араласа, мен шаруашылық дүкендеріне тартамын. Құрал-сайман жинаймын. Балғаның, араның, сүргінің, бұрғының, кашаудың,

тістеуіктің, тескіштің, егеудің... түр-түрінен коллекция жиналған шығар. Женген кейде: «Темір-терсекті қашанғы жиясың!» деп ренжікіреп те жатады. Шеберге бәрі керек. Таяуда төбелерді гипспен оюладым, балкон жаптым, паркет қидым... Жалпы, рахат табамын мұндай жұмыстан. Демалып қаласын. Творчествона да көмек. Тексті жаңына қойып қоясың да, шұқылап, шаруанды істей бересің. Енді Еркебуланға суретпен айналысатын шағын шеберхана жасап беруді ойлап жүрмін. Өзімнің де қылқаламды қолға алып тұратын кездерім болады. Бірталай достық әзілдерім республикалық газет-журналдарға шыққан. Бұл да үлкен шеберлікті, тапқырлықты, ұшқыр юмор сезімін талап ететін өнер. Кейбір кәсіпқой жігіттердің достық әзіл деп ұсынып жүргендері көбінесе қарикатура техникасына келеді. Мен алдымен кейіпкердің характерін зерттеп аламын да, кескінді жедел, үш-төрт сызықпен ғана бейнелеуге тырысамын. Көп штрих пайдаланудан қашамын. Ол үшін, әрине, қолды ұзақ жаттықтыру керек.

Хобби дегендерін осы. С.П.Королев: «Жить просто — нельзя! Жить надо с увлечением» дейді. Тегінде, әуескерліктің мәні тең. Жұмыс үстінде шығармашылығыңа көнетті олар тауды. Қанаттанасың.

Қолдан келетін басқа өнерге келсек... Ән саламын домбырамен. Көбіне ғибраты терең терме-толғауды, Қазанғаптың күйлері мен Нұрғуанның жырларын ұнатамын. Гитара шертетінім бар.

Бір танырқайтыным — кейбіреулер дауысы болмаса да қырылдап, сахнадан түспейді-ей...

Құдайберген СҰЛТАНБАЕВ -

70 Менде бірсыдырғы дауыс бар, сонда да шамаға қараймын. Әзілдеп болса да: «Қайрат Байбосыновтар тұрғанда ән салу қара жерге кіргенмен бірдей» деймін ғой. Айтқан соң жаксылап... жоғары денгейде айту керек. Егтеп сырнай тартамын. Бала кезімде ауылда бір ғана гармонь болды. Соның әуені естілсе іздеп барып тұрушы едім. Қазір жасалғанына елу бес жыл болған неміс аккордеоны тұр үйде. Бір досым сыйлап еді. Соны ермек қыламын қол босағанда.

ҰЛТЫҚ БІТІМ-БОЛМЫС НЕГІЗІ

— Адамның қандай қасиеттерін қадірлейсіз? — Әлеттегідей адалдық, адамгершілік, шындық... деместен бұрын халқымыздың төл салт-дәстүрлерін қалпында сақтаған ағайындарға бүйрегіміздің көбірек бұрып тұратынын айтар едім.

Мәселен, Асанәлі Әшімов. Сырттан қарасан, бірталай еуропал анған, өркеуделеу, асқақтау болып көрінеді. Ал, шын мәнінде, бұл кісі ұлтының ұлы көне дегенде — міне, дейтін асылдың кесек сынығындай нағыз жалпақ казак. Бүкіл жүріс-тұрыс, сөйлеген сөзінен қазақы калоритті көресің. Ақселеу Сейдімбеков, Сайын Мұратбеков сияқты өзі типтес жолдастары бар, орталарына түсе қалсаң, баяғының көне көз қарияларыңша алыстан сермеп, қоныр әңгімені күмбірлетіп отырғаны.

Ақселеу ағамыздың да легдарлығы тамсандырады. Білмейтін ілімі жок. Кез келген тақырыптағы ой-пікірін ғылыми тұрғыда талдап бергенде, аузыңды ашып, көзінді жұмасың. Музыка, тарих, әдебиет, өнер... бәрін біледі. Тәнті боламын.

Ол кісінің жаңында азырақ отырсаң, тез арада екі-үш кітап оқып үлгергендей, білім денгейінді кенейте түсесің.

Сол сияқты Қалтай Мұхамеджановпен сұхбаттасқан, марқұм Асқар

Токпанов, Асқар Сүлейменовпен әңгімелескен де рухани өрісінді байытар едің.

Асанәлі ағаға келсек, ылғи байқаймын, өз гастрольдерде жүргенде үй иелерімен таң атқанша мәжілістесіп, көз ілмейді. Әр өлке, әр совхоз әртүрлі. Сондайла жас әртістер шаршалық, анау-мынау деп кетіп қалады. Таңертен Асекеннің құр аттай болды со күйі оя жүргенін көресің. — Әй, жата бересіңдер ме, тұрсандаршы. Мына жұрт қол қусырып күтіп алып жатыр ғой! — деп оятып жүреді.

Соның басы маған келіп жүр қазір. Дастархан басында отыра алмайтын, сыйды сый деп білмейтін әріптестер бар. Не дәстүрден хабары жок, не орыс емес, не казак емес, дүбәра ағайын көбейді.

Ертеректе бір опера әншісіне қойдың басын тартса, әлгі оны бір өзі түбегейлеп түгел тазалап мүжіп біткенше ешкіме бермейтін көрінеді. Сонда қасындағылар: — Оу, Жәке, бастан біз де ауыз тиіейік те! Сіздің қолыңызға қарап, күтіп отырмыз ғой. Құлақ біреуге, көз екіншіге, тандай үшіншіге бұйырмаушы ма еді?! — дегенде әлгі ағамыз: — Почему? Это же мое! Мұны маған ғана берді емес пе жеуге! — деп таң-тамаша болып, көзін ежірейтіпті.

Орталарда өзінді ұстай білу, қанша ұзақ болса да біреудің сөзін тындаудың өзі — үлкен өнер. Сондай қасиеттерді біле түссек дейміз. Асекендерде атак та, данк та, бәрі жетелі. Бірақ «Ұлық болсаң — кішік бол» — мұндай адамдардың шопан мен шоппырен де, ақын мен әкіммен де тең дәрежеде сөйлесіп, сыйласа білетіндігі ұнайды.

Міне, осындай қасиеттерді қадірлеймін. Және, қалай болғанда да, ер жігіттің көркі — азаматтығында.

Қайсыбір ағайындар өз бойында жок қасиеттерді дәріптеп, ақылгөйсуді сүйеді. Сөйткен жөн, бүйіткен дұрыс дейтін бұлардың өз балалары сотталып жатады. Біреуге өнеге үйретпестен бұрын өзінді жөндеп алуың керек. Бүгіндері өзбектің «Ялла» ансамблі биіктен көрініп, шартарапқа өйгіленіп жүр. Қазак ондай таланттардан кенде емес, бірақ біздің ондай музыкалық топтарымыз ауыл арасынан ұзай алмай қалып жатады. Неге?

Меніңше, мұнда да сол біліктілік, үлкен орталарда қадір-қасиетті көрсете білу жетіспей жатады.

Өткенде ұйғырлық «Яшылық» ансамблінің мерейтойында болдық. Қазактың белгілі топтары, ұжымдары шақырылды. Оған Фарух Закиров бастаған «Ялла» да келді. Тойда бір грамм шарап та атқан жоқ, тілектерін айтып, әндерін салып, билерін билеп, сән-салтанаттарын сақтап қайтты. Біздің жігіттер болса арақты ішіп алып, анау-мынау деп ырын-жырын болады. Жаман қасиеттерін көрсетпейтін өзбек ағайындардан үлгі алу керек дей беретінім содан. Өліп барасың ба, кейін ішесің ғой...

Өзекендер екі жүз адамға бір шөлмектен ғана қоныақ, шампаңдарын ашып, той-думандарын ән-жыр, ойын-сауықпен гүлдендіріп жібереді. Жастары үлкенге «хоп» деп іліп тұрады. Сөйтіп-ақ құрғалды дінкенді...

Біздің бауырлар ондайда үлкен отыр-ау, кіші отыр-ау демей, тойып алып, аузына келгенді көкіп: — Қойшы-ей, көке! Білеміз ғой. Қончай там... Базар керек пе! — дейді.

PORTRET

www.jasqazaq.kz

E-mail: jas_qazaq@mail.ru

Тойдың аяғын төбелеске ұластырады.

Сонау жылдары ауыл тойының ішім-жемін ескі сталинист, шодақ белсенділеу біреуге жүктепті. Өйткені, ішетін жастар көп, арақ-шарап өлшеулі екен.

Түннің ортасы ауа бере өбден масайған жігіттер қираланды: — Өй-й, көк-е-е, өлтіремсің, ішетін бірден бересің! — деп кезек-кезек келмей ме әлгіге.

Сонда анау: — Әй, шырақтарым, арақ жок енді. Төбелестерінді бастай беріңдер! — дейді екен. Дұрыс қой. Төбелесей берібіз тұнбайды. Үсел, есік-терезе, шарбақ сындырады. Тарайды ақыры. Көбіне солай бізге.

Шетелден келген меймандарымыз да ойпырай, көп ішеді екенсіңдер деп таңырқап, түршігінкіреп аттанады. Сондайла қысыласың. Халқымыздың моральдық коллекстерге кірмеген — үйі айналма, кереге сүйенбе, жағыңды таянба, тізеңді құшақтама, үлкен кісінің алдынан шелекпен өтпе... дегендей қадиларының өзінде қаншама терең ұлағат бар. Соны ұғыну керек.

Қазак кей адамға: «Өй, қасиетсіз неме!» деп жатады.

Бұдан артық түңілу болмайтын шығар. Содан соң жағымпаздарды жек көремін. Ең сүйкімсіз жау осылардың арасынан шығады. Бүгін біреуге, ертен екіншіге қызмет ететін опасыз сатқын да солар...

Бұларды да сұраққа әкйссек айтып отырмын. Сондықтан, оқырмандарың «бесплатный» ақылы өзіне деп сөнге-жамандама. Василий Шукшин: «Мейірімдімін деп мақтанбай-ақ қойыңдар, біреуге қастық жасамасандар жетеді» дейді. Мен де осыны айтар едім.

АРТИСТЕР БАЛА МІНЕЗДІ КЕЛЕДІ

— Ашуланшақ емессіз бе? — Ашу бар. Жок емес.

Жіні ашуланбаймын, бірақ. Мен, негізі, үндемей, көбіне іштен тынатындардың қатарына жататын болуым керек. Ашулансам дірлідеп, қалшылдап, қатты ашуланамын. Тәрізі

ішке ұзақ

жиналған реніш бір сәтте бүрк етіп шығатын сияқты. Өз-өзімді тежей аламын, әрине. Кейде жоқтан өзгеге бұлқан-талқан болатыным бар. Ондай қызық мінезімді артынан аңғарып күліп отырамын. Өкпелейтін жерде өкпелемей, өкпелемейтін жерде өкпелеп жүретінім болады. Эмоцияға берілесің, күйтелектенесің.

Кегім жок, әйтеуір. Ренішті тез ұмытамын. Кекшіл адам сахнада ештеңе бітпеге алмайды. Үнемі цемент жұтқандай қатып-семіп, қақиып жүретіп бетон бет адам образ жасай ала ма.

Негізінде, әртістер бала мінезді, аккөңіл келеді. Ана сүтімен бітетін қасиет ол. Ашуланбайтын адамдарды да білемін. Орыстар «овольный как слон» деп жатады ғой. Айналасында болып жатқан құбылыстарға салғырт қарайтын, жүйкесі темірден жаратылғандай, етінен ет кесіп жатсаң, мыңқ етпейтін марғау, маубастау адамдарға қатысты айтылатын болса керек.

Біреуге көршісі: — Ана адамды қызметінен алып тастапты ғой. Дұрыс жасалды, — десе:

— Е, жөн болыпты, — дейді. Іле-шала келген басқа біреу: — Сол кісіні қызметтен бекер алды, — десе, мынау: — Дұрыс айтасың, бекер алды, — дейді.

Сонда әйелі: — Әй, сен ананы да қостайсың, мынаны да қостайсың, қай сөзіне сенуге болады? Өз пікірің жок па?! — десе:

— Сенікі де жөн. Сен де дұрыс айтасың, — депті.

Міне, мұндай адамдар ашуланбайды. Осылайша, ешкімде шаруасы жок, ақырын жылжып, бүтін күйінде өтеді өмірден. Ал, біз... Адам болған соң ашуланасың. Басыласың артынан. Қалай енді.

«ТОЛЫСПАҒАН ТОЛСТОЙ, ШАЛА ШЕКСПИРЛЕР» ДЕНГЕЙІ ДЕ — ӘЖЕПТӘУІР БИІК МЕЖЕ...

— Бір сөзіңізден жергілікті көркемөнерпаз ұжымдарын онша ұнатпайтыныңызды аңдап қалдым ба?..

— Жок, онша ұнатпағандық емес. «Өленге әркімнің-ақ бар таласы, сонда да солардың бар таңдамасы» — деп Абай атамыз айтқандай, өнерге де кез келген пенде баласының таласы бар ғой. Бірақ кейбір өлкеге барсаң базбір ағайын мұрындарын шүйіріп, қалірінді түсіреді. Көзді бақырайтып қойып: — Ой, өз совхозымыздың «Тамашасы» сіздердікінен артық. Біздің Сылқымбикелер ән салғанда Бибігүл, Розаларын жолда қалады! — дегенде осындағы тоғышарлыққа таңданып, тіл-жақтан айтырла жаздайсың.

Мұншалықты саяз талғамның сыртынан көзі ақшиған нағандық көрініп тұрады. Расында да, ғұмыр бойы белгілі саланың отымен кіріп күлімен шығып, істің сүйегін шағып, майын ішкен адамдармен теңбиз, тіпті артықпыз деп ойлаудың өзі қисынсыздау тірлік қой. Жок, бұлар осыған өз манайындағыларды өбден сендіреді. Біздейлерді «менсінбейтін» содан.

Үлкен өнердің намысы сондайла қиналпатады. Сананы сан-саққа жүгіртіп, толғанасың.

Әлбетте, талаптану жақсы-ақ. Бірақ үлкен мектептерді көрудің, тісқакқан корифейлердің «тепкісінен» өтіп, ысылу, пісіп-жетілу мүлде басқа мәселе.

Шың дарын ешқашан кеуде кермейді. Кішіпейілдіктен жүріп, ғұмыр бойы ізденумен

өтеді. Шеберлік шексіз. «Аяз би әлінді біл, құмырсақ жолыңды біл» демекші, кейде «мұндай токмейілушілер ең болмаса Мұхтар Әуезов айтатын «Толыспаған Толстойлар мен шала Шекспирлер» денгейіне жетіп алуы керек емес пе» деп ойлап отырарсың...

ӨЗ-ӨЗІҢЕ СЫН КӨЗІМЕН ҚАРАЙ БІЛ...

— Айнаға көп қарайсыз ба? — Қараймыз оған. Бірақ үйге кірген-шыққанда айна алдында көлбендеп, сыланып-сипанып жүріп алатын қыз емессің, әрине.

Бірде Қожанасыр бабамыз далада қаңғалақтап келе жатса, жерде күнге шағылысып, алақандай алтын ба, күміс пе, бірден жалтылдап жатыр дейді. Сөйтсе, айна екен.

Өмірінде ондай бұйымды көрмеген өпенді жерден жеті қоян тапқандай қуанып, әлгіні жұлып алып үнілсе, бұған сақалы сапсынып өз бейнесі қарап тұрады. Сонда сасып қалғап Қожакен:

— Раду етіңіз, тақсыр! Сіздікі екенін білмедім, — деп айнаны жатқан жеріне қоя салып, безе жөнеліпті...

Біз енді айнаға көбінесе жұмыс бабында жүріп қараймыз ғой. Әр рөлде әртүрлі гримделуге тура келеді. Мен, өзі, театр институтында гримнен сабақ та бердім.

Негізінде, жасаған образының жиырма бес процентін грим шешеді. Жиырма бес процент кастомнің үлесінде. Қалғаны актер шеберлігіне байланысты. Сонда айнаға жиі қарайсың. Бұлайша көп

пайдаланбаймын оны.

Бізге айнадан екі елі ажырамайтын құрбыларымыз бар. Бір күні біреуіне қанша рет қарар екен деп санап, әдейі қарап отырдым. Жүз төрт рет қарады...

Жалпы, өнерге емес, өздеріне ғашық актерлер болады. Ұлы театр теорияшысы, ғажап актер Константин Станиславскийдің «Умейте любить искусство в себе, а не себя в искусстве» деген қанатты сөзі бар. Демек, өнердегі өзінді емес, өзіндегі өнерді көбірек қадірлесен нәтиже шығады. Меніңше, «Бетің қисық болса айнаға өкпелеме!» деген сөзді осы орайда да қолдануға болады. Сетсіз шыққан рөліңді халқын қабылдасамас режисіме. Ең үлкен айна — еңбегіңді көріп, бағалап отырған елін. Соның алдында түзу болуға тырысқан жаңылмайсың. Әсіресе, өз-өзіне сын көзбен қарай біл.

ДАРЫНСЫЗДАРДЫҢ ДАНДАЙСУЫ — ЕЛДІҢ СОРЫ

— Сіздіңше талант деген ұғымды қалай түсінуге болады?

— Бір қылжақбас жолдасым: «Танертемен тұрам да, таланттыма таң қалам!» — деп күлдіреді. Шын мәнінде, талант дегенің өте нәзік, күрделі дүние ғой.

Тағы да Станиславскийге жүгінсек, өнердегі жетістіктің 99 проценті маңдай терден, 1 проценті

таланттан құралады екен. Демек, қалай болғанда да, алдыңғы орында қажырлы еңбек тұруға тиісті.

Баяғыда Майкл Джексонды қатал әкесі күн сайын репетицияға қуатын көрінеді. Күнде жылап бара жатамын дейді өзі. Достары доп ойнап жүр. Қалай жыламысың.

Бірақ қазір сол азыптап рахатын көріп отыр. Талант та жеміс ағашы сияқты, күтуді, мәпелеуді қажет ететіндеп. Яғни бойындағы қабілетті ұдайы тәрбиелеп, дамытып отыруға тиістісің.

Меніңше, табиғи дарын дегеннің өзі түр-түрге бөлінеді. Аз ғана икемділігімен тырбанып, талаптанып өзіне лайықты биікте жүрген жігіттер бар. Аса ауқымды кеністікке самғайтын үлкен талант иелері болады. Құдай берген қабілетті қор қабілетіндер да кездеседі. Мысалы, Италияда... Ла-Скалада тәрбиеленген әншімізге не болды... Ол жарқырап өнерде тұрғанда бүгін айларынан жел ескен талай әнші соның көленкесінде қалар еді. Ол өз бағасын өзі түсірді. Бұдан түйінделетін ой — талант — басқа қонған бақ. дарыған қыдыр, оны жоғалтып алуға да, езіп жіберуге де болады. Ұстап тұра алу бар да, ұстап тұра алмау бар.

Және ойлаймын, мемлекет те дарынды ұл-қыздарымен мақтанып, оларды аялап, қалірлеуі қажет. Біз бұл жағынан да тоқырауға тұскендейміз. Дарынсыздар даңдайсыған дүние салтанат құра бастағандай. Тегі, әдебиетте де, өнерде де ортақол шығармашылықтың етек ала беруі — елдің соры...

Бір дәтке қуаты — казак талантқа кенде емес. Қайрат Байбосынов, Роза Рымбаева, Әлібек Дінішевтер нағыз феномендер емес пе! Сондай асылдарымызды ардақтай білсек.

...Далаға шыққан соң Құдаған екеуіміздің жолымыз екі айырылды. Кешке концерт еді.

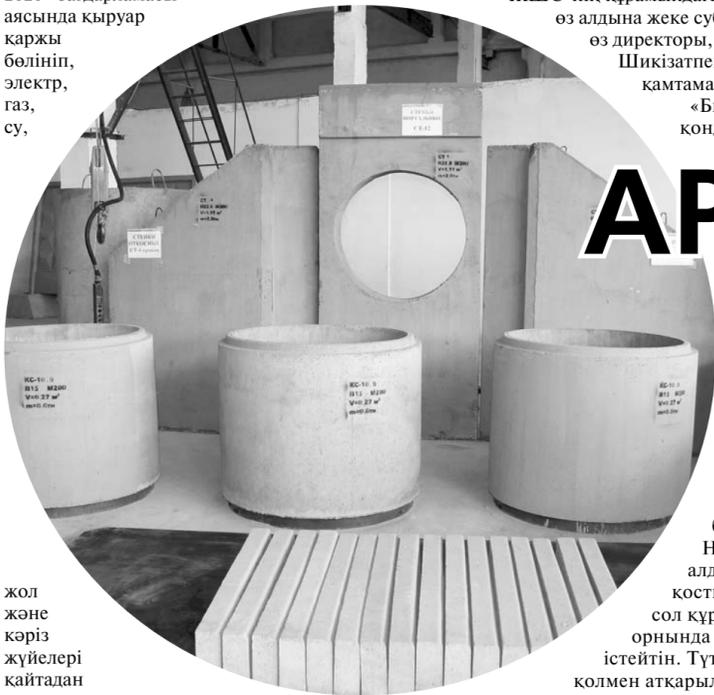
Ол қалың нөпірлің арасын қажарып, нық басып кетіп бара жатты. Әлдекімдер бұрылып қарап, көзіміз ұзатып салып тұр. Актер не қиялдап барады екен деп ойладымын.

Құлғөлеу МҰҚАШ

Өнім

Оңтүстік өңіріне жасаған іссапарының бірінде Елбасы Шымкент қаласындағы индустриалдық аймақта болды.

Бұл аумақта соңғы кезде шағын кәсіпкерлік нысандарының қатары арта түскен-ді. «Бизнестің жол картасы – 2020» бағдарламасы аясында қыруар қаржы бөлініп, электр, газ, су,

жол және көріз жүйелері қайтадан қалпына келтірілген. Осылайша,

кәсіпкерлерге жаңа кәсіпорындарын ашуға мүмкіндік туған еді. Елбасы осы аймақтағы «АРТ-Құрылыс» ЖШС-нің темір-бетон өнімдерін шығаратын зауытына ат басын бұрды. Ондағы инвестициялық жобаман танысып, өндіріс орнын аралап, жұмысшылармен тілдесіп, еңбектеріне табыс тілеп, естелікке суретке түсті.

— Бүгінде өнім түрлерін мемлекеттік стандарттарға сәйкестендіре отырып, барлық тұтынушыларды қамтамасыз ететіндей көлемде шығарып отырған «АРТ-Құрылыс» ЖШС-нің темір-бетон бұйымдары мен ұсынатын қызметтері үлкен сұранысқа ие. Біздің зауытта шығарылатын барлық өнім түрлері сапа сертификатын және СТ-К3 сертификатын иеленген. Тәуелсіз Қазақстанның дамуы жолындағы біздің айқын бағдарымыз Елбасымыздың берген жоғары бағасы болып табылады, — дейді Әнуар Расулұлы.

Сол жолы зауыттың тұсауын кескен Елбасы «Зауытты бұдан да қуатты етіңдер» деп батасын беріпті. Міне, сол жауапкершілігі шектеулі серіктестік қазіргі таңда құрамына бірнеше шағын компанияларды топтаған, Оңтүстіктегі

мектептер мен көпқабатты үйлердің құрылысын жүргізетін, жылына 500-600 миллион тенгеге тауар шығаратын қуатты компанияға айналып үлгерді. Жылдар өткен сайын

кран. Ол ауыр темір-бетон бұйымдарын қоймаға жеткізуде көмек береді. Осы жылы үйдің төбесін жабатын плиталар шығаратын құрылғы алсақ деген ниеттеміз. Жабын плиталары бүгінде үлкен сұранысқа ие тауар.

кадр мәселесіне үлкен мән беріледі, сол бағытта көптеген жұмыстар атқарылууда. Жас мамандарға сабақтар оқылып тұрады. Оларды өндіріс жұмыстарына қатыстыра отырып, біліктіліктерін шындайды.

Елбасымыз Нұрсұлтан Әбішұлының «Адамға өмір бір-ақ рет беріледі, ал оны Шымкентте өткізу керек» деп айтқаны бар. Бұл сөзді мемлекет басшысы Шымкент қаласындағы «Оңтүстік» индустриалдық аймағын аралап жүріп, осындағы «АРТ-Құрылыс» ЖШС-нің жұмысшыларымен тілдескен кезінде айтты. Компания құрылтайшысы Әнуар Төлендиев ұжымына Елбасының келгенін сүйсіне әңгімеледі.

ол даму үстінде, өндірісі артуда. Заманауи жаңа технологияларды енгізу арқылы еуропалық сапаға қол жеткізуді межелеп отыр. Бүгінде ЖШС-нің құрамындағы әр компания өз алдына жеке субъект, оның өз директоры, есепшісі бар. Шикізатпен де өз-өздерін қамтамасыз етеді. «Биыл екі үлкен қондырғы сатып

АРШЫНДЫ ҚАДАМ

алдық. Біреуінің көмегімен бетонға салынатын темірді өңдеп, дәнекерлеп торлама жасауға болады. Оны Новосибирскіден алдырып, іске қостық. Бұрын сол құрылғының орнында 10 адам жұмыс істейтін. Түгін жұтып, қолмен атқарылған жұмыс енді автоматтандырылды. Екінші қондырғымыз — ені 33 метрлік үлкен

Осыдан төрт-бес жыл бұрын оны Тараздан алатынбыз, қазіргі таңда Шымкент қаласында оны шығаратын екі-үш зауыт бар», — дейді компания басшысы.

Бастапқыда жұмысты өз қаражатымен бастаған кәсіпкер бүгінде мемлекеттің шағын және орта бизнес иелеріне арналған субсидия, екінші деңгейлі банктердің төменгі пайызбен берілетін несиесі тәрізді барлық жеңілдіктерін пайдалануда. Мемлекеттің «Үдемелі-индустриалды инновациялық даму», «Бизнестің жол картасы – 2020» бағдарламаларының кәсіпкерлерге орасан зор көмегі тигендігі атап өтуге тұрарлық.

Компания жалпы алғанда, 500 адамды тұрақты жұмыспен қамтамасыз етіп отыр. Құрылыс компаниясы болғандықтан, жаздығүні мұнда 2000-ға жуық адам жұмыс істейді. Жұмыскерлер демекші, мұнда

Әрине, кәсіпкерлікте бәсекелестер міндетті түрде табылады. Бұл да нарық заңы. Әнуар Расулұлы толғандыратын мәселе бәсекелестер емес, сол бәсекелестердің шығарып жатқан өнімдері сапалы ма? — деген сауал. Құрылыс материалдарын шығару адал ниетке негізделмесе қиын. Біздің елімізде өндірілген өнімнің сапасын жіті қалағалау жетіспейді. Содан да кез келген адам хал-қадерінше әрекет етуде. Ал «АРТ-Құрылыс» ЖШС-нің зертханасына профессорлар аптасына бір рет келіп, лаборанттарға бағыт-бағдар сілтеп, кеңестерін беріп тұрады екен. Сол себепті зауыттан шығарылатын барлық өнім түрлері сапа сертификатына сай. Бүгінде тауарлары өз өңіріміз бен Қызылорда облысында кенінен таралуда.

Әнуар Расулұлы бізге алдағы жоспарымен бөлісті. Сонау 1960-1970-ші жылдары «Үй құрылыс комбинаты» шығарған дайын үй қабырғаларын заманауи тұрғыда қайтадан шығаруды көздеп отыр. Қазіргі монолитті үйлердің құны өте қымбат екені белгілі.

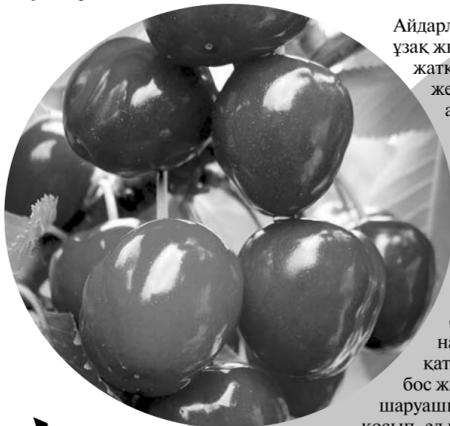
— Егер «Үй құрылыс комбинаты» — XXI ғасыр» деп атаған осы жобамыз жүзеге асқан жағдайда қаладағы көпқабатты үйлердің бағасын әлдеқайда арзандатудың мүмкіндігі бар. Жылына қиналмай екі шағын аудан салып тастауға болады. Дәл осы жоба біздің еліміздің тұрғын үйлерді арзан бағаға салуға мүмкіндік беретініне көзім анық жетеді. Себебі осыны өзім бес жыл бойы зерттедім, осы мәселемен шетелде екі жыл жүрдім. Шетелдіктер бұл әдісті алып, жаңартылған түрде пайдалануда, — деді ол.

Мамандығы экономист болғандықтан да, жобасының тиімді екеніне нық сенімді. Ел мүддесі үшін қызмет етуге дайын осындай азаматтар көп болса дейсіз. Баспанасыздар үшін қолайлы жағдай, оңтайлы бағыттың жүзеге асатын сәті алыс еместігіне біз де сендік.

Сабырбек ОЛЖАБАЙ,
Оңтүстік Қазақстан облысы

Агроөнім

Бүгінде республикада ауыл шаруашылығы өндірісін қаржылай қолдайтын «Аграрлық несие корпорациясы» акционерлік қоғамы ауыл еңбеккерлеріне сан салада көмек көрсетіп отыр. Оның аудандарда құрылған несие серіктестіктері үлкен ұжымдық құрылымға айналып, жергілікті кәсіпкерлерге жанды көмек көрсетуде.

Айдарлы елді мекенінің іргесіндегі ұзақ жылдан бері егін егілмей бос жатқан мың гектардан астам тың жерді өткен жылдың соңғы айында инвестор М.Ыбраев құрған кәсіпорын алып жеміс бағын өсіруді ойластырған. Бұл жұмысқа 33,350 мың АҚШ доллары жұмсалмақ. Жобаның мақсаты сол — жоғары сапалы, бәсекеге қабілетті, экологиялық жағынан таза жеміс-жидек өнімдерін ішкі, сыртқы нарыққа шығару. Сонымен қатар жылдар бойы игерілмей бос жатқан құнарлы жерді шаруашылық айналымға қосып, ел игілігіне жарату.

ЖЕМІС ӨСІРУШІНІ ҚАРЖЫЛАЙ ҚОЛДАУ

Аталған корпорация басшысы Гүлназ Атамқұлова жанына шетелдік сарапшылар мен ірі инвесторларды, интенсивті жеміс-жидек өндірісі бар кәсіпкерлерді ертіп жазиралы Жаркент өңіріне арнайы келді. Сапар барысында Айдарлы ауылдық округіндегі мың гектардан астам жерге интенсивті бак өсірген «Жаркент-Фрукт» ЖШС-не арнайы ат басын бұрды. Кәсіпорынның тыныс-тіршілігін облыстық мәслихат депутаты Мұрат Әубәкіров пен серіктестіктің өндірістік даму саласының директоры Саят Стамқұлов таныстырды.

Мұндай ірі жобаның республика аумағында бірінші рет жүзеге асырылғанын ескерсек, оның ел тіршілігіндегі қаншалықты маңызды, құнды екеніне көз жеткіземіз. Осы сапар барысында бізге сұхбат берген итальяндық сарапшы Монуэль Груер бұл бак енді екі жылдан соң, әлемдегі өнім беріп тұрған ең ірі жеміс бақтарының қатарынан орын алатынына сенімділігін жеткізді.

Мұнда интенсивті әдіспен бак отырғызудың барлық технологиялық үрдісі қатан сақталған. Тамшылатып суару жүйесі іске қосылған. Бұдан

бөлек, алма бакка табиғаттың төтенше жағдайларынан қорғайтын, қатты ыстықта 30 пайызға дейін көлемге беретін және құстардан сақтайтын биік қадалар орнатылған. Бакка қажетті жеміс көшеттері осы бак орналасатын Айдарлы аймағының климаты мен жер ерекшеліктеріне ұқсас Өзбекстан мен Түркиядан әкелінген. Бұл өз кезегінде көшеттің бірден жерініп, өсу үрдісінің кешеуілдемеуіне оң ықпал етеді. Өткен жылдың соңғы айына дейін мұнда 578 гектар жерге ергежейлі алма, 405 гектарға бұдандастырылған түрік алшасы, 74 гектарға шабдалы, 40 гектарға алхоры және 13 гектар алмұрт, жалпы 1110 гектар алқапқа жеміс ағаштарының көшеттері егілген. Бұдан тыс

гербицидтер мен тынайтықтарды және басқа да керек заттарды сақтайтын қойма салынған. Бакты бағып, күтуге 97 техникка сатып алынған. Интенсивті күтімнің нәтижесінде барлық жеміс ағаштары жапырақ жайып, бұрынғы құлан иек құмды өңірге өн кіргізіп тұр.

Өткен жылы көшет еккен кезде серіктестік 1500 адам жалдап жұмыс істетсе, қазір мұнда 650 адам тұрақты еңбек етеді. Олардың орташа жалақысы 100 мың теңгені құрайды. Алдағы жылы еңбеккерлер саны 1500 адамға жеткізілмек.

Жобаның су көздерін пайдалану жөніндегі негізгі басымдық беріп отырған тұсы — жер беті және жерасты су көздерінің қоры: шағын өзен сулары

жетіспейтін жаз мезгілінің аптап ыстық кезінде қосымша 4 жерасты су көзін бұрғылау арқылы құдықтарды іске қосып, бактың

ылғалға деген сұранысы толық қанағаттандырылды. Қазір мұнда қуатты су сорғыштармен жабдықталған 4 бассейн жасақталған.

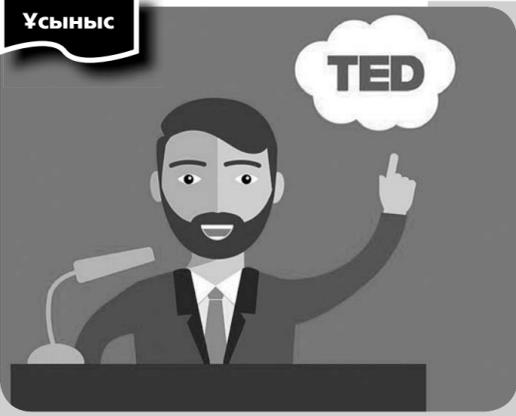
— Интенсивті бактың басты ерекшеліктері — аласа бойлы алма ағашы екінші жылдың өзінде 30, үшінші жылы 80-85% өнім береді және жеміс ағаштарынан өнім жинау жұмыстары жеңіл, адам күшін көп қажет етпейді. Түпкі мақсатымыз — қазіргі бак көлемін болашақта үш есеге

дейін ұлғайту, «Аграрлық несие корпорациясының» және үкіметтің қаржылай қолдауын пайдаланамыз деген сенімдеміз, — дейді серіктестіктің бас агрономы Аркадий Гончар.

Жоба толық іске асқанда жылына 45-50 мың тонна жеміс-жидек өнімдері өндіріліп, ішкі және сыртқы нарыққа кедергісіз жол тартуына іргедегі теміржол мен 10 шақырым жердегі «Батыс Еуропа — Батыс Қытай» автомагистралі қолайлы жағдай жасайды. Инвестор тандауының Айдарлы аумағына түсуі жай емес. Яғни жобаның тиімді және тиімсіз тұсын жан-жақты терен зерттеп, шешім қабылдаған. Сонымен қатар, инвесторға үкімет тарапынан берілетін салықтық преференция, инвестициялық субсидия, квотасыз шетелден жұмыс күшін алып келуі, тағы басқасы жобаның құнының біршама арзандауына септігін тигізеді.

Жергілікті жерде жүзеге асқан қарымды қарекеттерді көзбен көрген «Аграрлық несие корпорациясының» басшысы жеміс өсірушілердің бұдан әрі қарай кедергісіз дамуына қаржылай қолдау жасауға ниет білдірді.

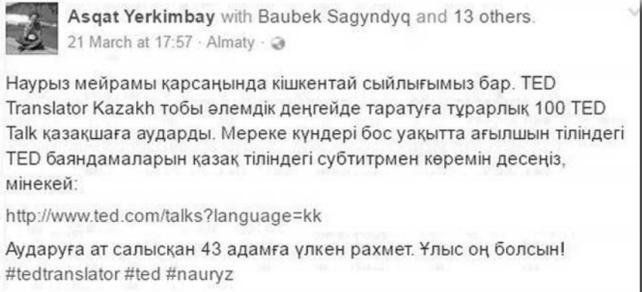
Қуаныш ТҮНФАТАР,
Алматы облысы

«ТІЛ, ТІЛ, ТІЛ» – ДЕП ШЫРЫЛДАП «ҚАЗАҚ ТІЛІ ҚҰРДЫМҒА КЕТПІ ЖАТЫР», – ДЕП АТОЙЛАП ЖҮРГЕН ӘПКЕ-КӨКЕЛЕРІМІЗ ЖЕТЕРЛІК. АЛАЙДА ҚҰР АЙҒАЙМЕН ШЕКТЕЛМЕЙ, НАҚТЫ ІСКЕ КӨШЕТІН УАҚЫТ ЖЕТКЕН СЕКІЛДІ. ОЛ ҮШІН ТІЛДІ ДАМУЫДУҒЫ ДА ЖАҢА ӘДІС-ТӘСІЛІНЕ КӨШУІМІЗ КЕРЕК. ЕРТЕРЕКТЕ АҒЫЛШЫН ТІЛІН БІЛГЕН АДАМҒА ҚЫЗЫҒА ҚАРАСАҚ, ҚАЗІР КЕРІСІНШЕ, БІЛМЕЙТІН АДАМҒА ТАҢДАНА ҚАРАУЫМЫЗ МҮМКІН. СЕБЕБІ АҒЫЛШЫН ТІЛІ ӘЛЕМДІК АҚПАРАТ ПЕН ТЕХНОЛОГИЯНЫҢ ТІЛІ БОЛЫП ОТЫР. АЛ АҒЫЛШЫН ТІЛІНІҢ ДАМУЫНА ОРАСАН ЗОР ҮЛЕС ҚОСЫП ОТЫРҒАН TED (TECHNOLOGY ENTERTAINMENT AND DESIGN) ДЕП АЙТА АЛАМЫЗ. ЯҒНИ ТАРАТУҒА ТҰРАРЛЫҚ ИДЕЯЛАР.

Бүгінде таратуға тұрарлық идеялар (TED) кенінен танымал. TED сөзі ағылшынның технология, көңіл көтеру және дизайн деген сөздерінің бірігуінен шыққан. Жылына 2-3 рет ұйымдастырылатын конференцияға әлемнің түкпір-түкпірінен келген спикерлер өз жобасын ұсынады. Сөйлеуі үшін ең көп дегенде 18 минут уақыт беріледі.

22 наурыз қарсаңында қазақшаға аударылған TED видеосының саны 100-ге жетті! Бұл басқа елмен салыстырғанда көп емес. Алайда Азия елдері ішінде еліміз көш ілгері келеді. Бұл туралы TED Talks-тың Қазақстандағы үйлестірушісі Асхат Еркімбаидың FB парақшасында жазылды.

СІЗ ДЕ TED АУДАРМАШЫСЫ БОЛА АЛАСЫЗ

Қазіргі уақытта кез келген адам TED аудармашы бола алады. Егер TED аудармашысы боламын десеңіз:

- 1. ted.com сайтына тіркелесіз. gmail.com аккаунтыңыз бен тіркелуге кенес беремін. Тіркелген соң поштанызға тіркелгеніңізді растайтын хат келеді. Тіркелуді растап жіберіңіз. Уақыт тауып, ted.com-дағы профайлыңызды мәліметтер мен толтырып шығуды ұмытпаңыз.
2. ted.com сайтындағы Participate деген бөлімге өтіп, соның ішіндегі Translate дегенді басасыз. Сол кезде TED Translator бетіне өтесіз.
3. Бұдан соң осы парақшаның төменгі жағындағы GetStarted түймесін басып, Amara сайтына өтемсіз. Amara – видеоларды субтитрлеуге арналған арнайы ресурс. Amara ашылған соң енді оның ішінде TED team деген топқа қосыламыз. Топқа қосылу үшін өтініш формасын толтырасыз. Қандай тілдерден аударғыңыз келетінін көрсетесіз. Жеке өз басым бірнеше тілді көрсеткеннен гөрі Kazakh – English дегенді таңдауға кенес беремін. Назар аударатын жайт: English дегенді басыңыз. British English дегенді таңдап қойсаңыз, TED видеоларын аударуға алмайсыз. Себебі TED видеолары British English, American English деп бөлінбейді.
4. Тіркелу формасындағы сұраққа барынша шынайы жауап бергеніңіз жөн. Себебі сіздің жазғаныңызды TED Translator ұжымындағы адамдар мұқият оқиды. TED аударма туралы қайдан естіліңіз деген жерге ағылшынша не себепті TED видеоларын қазақшаға аударғыңыз

TED-ті

кетелінін жазыңыз. Кем дегенде бес күннен кейін сіздің өтінішіңіз қабылданғаны туралы хат келеді. Хат келмесе, өтінішіңіз қабылданбады деген сөз. Өтініш көп ретте техникалық тұрғыдан дұрыс тіркелмесеңіз немесе сұрақтарға жеңіл-желпі жауап берсеңіз қабылданбайды.
5. TED Translator болғаныңыз туралы хат алған соң жеке пошта maugimtal[at]gmail[dot]com хабар берсеңіз, сізді TED Translator – Kazakh деген Facebook-тегі құпия тобымызға қосамын. Сол топтың ішінде TED аудармашылар үшін өткізілетін Шлэй-Фай кездесулеріміз туралы, аударма жасаудағы қызықты әрі қиындықтар туралы ақпараттарды біліп отыра аласыз.

Асхат Еркімбаидың жеке блогынан алынды

ҚАЗАҚША СӨЙЛЕТКЕНДЕР

◆ ПІКІР

Баубек САҒЫНДЫҚ, TED аудармашы, студент: – Түркияда оқығандымда «жаңа медиа» сабағынан үнемі медиаға қатысты TED видеолар көрсететін. Барлығының түрікіше аудармасы бар. Өте пайдалы дүниелер айтылатын. Менде де «Медиаға қатысты TED видеоларын қазақша аударса ғой» деген ой болды. Сосын қазақшаға аударылған видеолардың да бар екенін көрдім. Және оған бастамашы болып жүрген өзіміңіз Асхат ағайым екен. Ең қиыны – спикердің ойын және сөзін қазақшаға аударып, дәл жеткізу. Сонымен қатар субтитр болғандықтан, шұбалаңқы қылмай қысқа да, нұсқа ету. Біріншіден, халыққа аз да болса пайдам тиді деп ойлаймын, өйткені туған пайдалы ақпарат және білім. Екіншіден, өзім ақпарат пен білім алып жатырмын. Үшіншіден, ағылшынның одан әрі дамытуға көмектесіп жатыр.

◆ ПІКІР

Нұрсұлтан ӘУБӘКІРОВ, TED аудармашы, IT маманы: – TED аударуға бірінші себеп болған нәрсе, ол ағылшын тілі. Яғни TED видеоларын аудару арқылы өз сөздік қорымды көбейту және жақсы танымдық видеоларды қазақ тілді аудиториямен таныстыру болды.

Ең бастапқыда аудару оңай болып көрінгенімен, аудару барысында олай болып шықпайды. Мысалы, ағылшынша айтылған бір сөйлемнің мағынасын, қазақша дәл солай бір сөйлеммен жеткізу мүмкін емес. Негізгі мағынаны жеткізуде біршама қиындық туындап тұрады. TED сахнасына шығып сөйлеушілер жай адамдар емес. Осы әлемге, қоғамға, айналасына пайда тигізуді мақсат еткендер. Сондай тұлғаларды көріп, шабыттандырсың, жігерленесің, жаңа идеяларға тап боласың.

TED ТУРАЛЫ ҚАЖЕТТІ 10 ТӘМСІЛ
1. TED 1984 жылы Ричард Саул Урманның идеясы негізінде пайда болған.
2. Ең алғашқы TED конференциясы Калифорнияда өткен.
3. TED-ті тарқатып оқығанда: Technology, Entertainment and Design, яғни технология, көңіл көтеру және дизайн сөздерінің байланысуынан туындаған.
4. Ең алғашқы TED видеосының спикері математик Бенуа Мандельброт.
5. TED-тің ішінде бөлек жобалар бар. Олар: TED-аудармашылар, TED-кітап, TED-үміткерлер және TED-жүлде.
6. TED-жүлде жылына бір ғана адамға өзінің жобасын жүзеге асыру үшін қомақты қаржы ретінде беріледі.
7. Әлемдегі ең танымал 20 TED.com сайтында.
8. TED-тің мақсаты, идеяларды әлемге тарату.
9. TED коммерциялық және партиялық емес фондық тиесілі.
10. TED видеоларын сізде өз тіліңізге субтитрлей аласыз.
11. TED видеоларының қазақша аудармасы бүгінде 100-ден асты!

◆ ПІКІР

Бақытгүл САЛТЫКОВА, TED аудармашы, педагогика ғылымдарының кандидаты: – TED аудармасына 2013 жылы қосылғанмын. Мені жаңа нәрсенің бәрі қызықтыратын. Әр нәрсені өз уақытында істеп көру керек деп ойлайтымын. Аудару барысында ешқандай қиындыққа кезікпедім. Басқа адамдардың аударғанын тексеру барысында аздап қиындық болды. Ол негізінен: «неге былай аударған және оны өзміше өзгертуге қаншалықты құқығым бар, қаншалықты өзіме сондай жауапкершілік ала аламын?» деген ойдан туындайтын. TED аударудан жылдам оялауды, тез аударуды, ойды ықшамдап жеткізуді үйрендім. Сонымен бірге TED-те сөйлеушілерден қарапайым, өз ісіңе адал болуды және бастаған ісіді қай кезде де соңына дейін жеткізу керектігін үйренесің.

Shi-Fi 17:00 15/04/2017 "Ciao Casao"

TED АУДАРМАШЫЛАРЫНЫҢ ЖИЫНЫ SHI-FI Shi-Fi – бұл TED видеоларын қазақшаға аударатын ерікті аудармашылардың жиналысы. Shi-fi 2 аптада 1 рет ұйымдастырылады. Мұнда аудармашылар топталып әрқайсы таңдап алған TED видеоларын аударды. Бұл жиналыс Ciao-Casao кафеcінде өтеді.

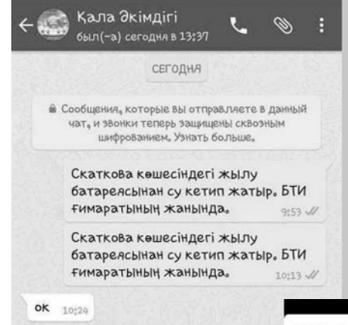
Дайындалған Әбдіманап КЕНЕС, студент

Өзекті

ҚЫЗЫЛОРДА:

Бүгінде болмашыдан сенсация жасауға мәтібі болып алдық. Оны жасырудың да қажеті жоқ. Қалғаны оқырман мен көрерменнің пайым-парасатына байланысты. Күніне жүздеген, тіпті мыңдаған ақпаратты естіп, көріп жүрміз. Алайда оның ақ-қарасын анықтау өзіңіздің еншіңізде.

OPEN мен OK немесе ҚЫСҚАРТУҒА неге құмармыз?

қорқынышты. Оның үстіне 95 пайызға жуық таза қазақтар тұратын Сыр елінің атына бұл – сын. Әлде, Қызылорда қаласының әкімдігіндегілер АҚШ-тың бір штатында өмір сүріп жатырмыз деп ойлай ма екен? Айтпақшы, осы мәселе төңірегінде жауаптылардан сұрағанбыз.

«Жоба іске қосылғандығы туралы ресми хабарланған сәтте «Ок» мәлімдемесінің қандай мағына беретіндігі түсіндірілген болатын. Бұл жөнінде қалалық газеттер мен әлеуметтік желіде де жарияланды. «Ок» сөзі – «хабарланғандық назарға алынды», «тісті органға ұсынылады» деген сияқты, т.б. ұзын тіркестегі мағыналарды білдіреді. Қазірдің өзінде бұл қызметке тұрғындардан күніне 10-15 аралығында сауал мен мәселе түсуде. Әрбір хабарламаға қысқа әрі нұсқа түрде «Ок» мәлімдемесі білдіріледі», – дейді Қызылорда қалалық ішкі саясат бөліміндегілер біздің пікірінде.

Созбақтамай сүбелі сөзге көшейік. Қазіргі күні ана тіліміздің айбаты, одан қалды, қайраты қайтып қалғаны анық. Мойындаңыз, мойындамаңыз, шындығы сол. Тіл – саясат. Ал саясатқа селқос қарасаң, жар астындағы жауын жығып салады. Қайтпек керек? Оған қарсы қандай күш бар?

Жақында Қызылорда қаласының әкімдігі жанынан «OpenKyzylorda» деген жоба іске қосылды. Жоба аты қазақша болғанды қатып кетер еді?! Құптаймыз. Колдаймыз. Себебі бұл – ұтымды бастама. «OpenKyzylorda»-ға «Whatsapp» мессенджері 8702 887 11 11 нөміріне толғандырған сауалыңызды жолдайсыз. Оған үш күн ішінде жауап ала алатын көрінеді. Несі жаман? Бірақ. Тұрғындардың сауалын қабылдаған соң, «Ок» мәлімдемесі арқылы сауалыңыздың қабылданғаны жөнінде жауап келеді. «Ок» сөзі қазақшалап айтқанда, «сіздің сауалыңыз назарға алынды» немесе «сіздің хабарламаңыз тиісті органға ұсынылды» деген мағына білдіреді екен.

Қалалық ішкі саясат бөлімінің басшысы Қуаныш Жанұзақов «Аталған жоба бойынша жұмыс жасау үшін ішкі саясат бөлімінен арнайы маман бекітілді. Сондай-ақ барлық бөлім мен ауылдық округ және кент әкімдіктерінде, арнайы қызметкерге жобаға келіп түскен сұраққа жауап беретін арнайы маман бар. «OpenKyzylorda» жобасына мүлдем қаражат бөлінбеген. Бұл тұрғындар мен тиімді байланыс орнатуға бағытталған жоба», – дейді.

Гәп осы жерде. Ағылшынша «Ок» демеуі-ақ, ана тілімізде әлгіндегілей жауап берсе, қуанар едік. Алайда... Мүмкін бұл кішкентай ғана нәрсе ғой деп көз жұма қарасақ, келесі жолы не болатынын ойлаудың өзі

Facebook парақшамдағы постқа жазған пікірінде. Бұқара билікке базанысын айтып барса болды, олар ылғи заннаманы алға тартады. Жарайды. Оған да көндік. Бұл мәселеде зан не дейді? ҚР тіл туралы заңы 2-тарауының (Тіл – мемлекеттік және мемлекеттік емес ұйымдар мен жергілікті өзін-өзі басқару органдарында) 11-бабында (Азаматтардың өтініштеріне қайтарылатын жауап тілі) «Мемлекеттік және мемлекеттік емес ұйымдардың азаматтардың өтініштері мен басқа да құжаттарға қайтаратын жауаптары мемлекеттік тілде немесе өтініш жасалған тілде беріледі», – делінген. Ал Қызылордада «қанғып» жүрген қай американдық немесе француз. Мұндайда ақын Абай «кейде ызыдан да күлемін», – деген екен.

Күйесің-ау. Қазақша үш сөз ұзын-сонар тіркес екен, әкімдіктерілер «Абай жолын» оқыды ма? Ондағы сөйлемдердің сұрқы «сұмдық» екенін есті қазақ жақсы біледі. Ең қызығы сол, күніне 10-15-ак сауал түсетін көрінеді. «Жұмыс шаш етектен» деп ақтап алуға тағы келмейді...

Қозы Көрпеш ЖАСАРАЛҰЛЫ, Қызылорда қаласы

◆ ОҚЫРМАН ХАТЫ

АЛҒЫСЫМ ШЕКСІЗ

Құрметті «Жас қазақ» газетінің редакциясы!

Елбасымыз Н.Ә.Назарбаевтың тікелей қолдауымен денсаулық сақтау саласы өркендеп келеді. Тәуелсіздік алғалы заманауи үлгідегі ауруханалар бой көтеріп, ел игілігіне қызмет етуде. Мен соғыс және еңбек ардагерімін. Талдықорған қалалық көпсалалы ауруханасына көзіме ота жасаттым. Білікті мамандардың арқасында ота сәтті жасалды, шырағым қайта жанды. Өмірде қарапайым қалпымен-ақ, қадірлі боп жүрген адамдар бар. Олар өздерін көрсетуге ұмтылмайды. Бірақ адамдық қасиетімен төңірегіне төредей көрінеді. Кісілігімен көпті сүйсіндіріп жүрген жанның бірі, көзімнің жазылуына бар күшін салған ауруханадағы офтальмология бөлімінің менгерушісі Қайрат Имашевқа аналық лебізім мен алғысымды білдірсем деп едім.

Отбасына бақыт, денсаулық, ұзақ өмір тілеймін! Шаң нұры бетіңізге шашыраған, Бар нәрсеге мастанып тасымасан. Еркін кешіп өмірді жүре беріңіз, Алтын басыңыз ардақты болсын аман!

Бибіғайша КӨПЕСБАЕВА, соғыс және еңбек ардагері, Алматы қаласы

БАСҚОСУ

Жиынға отандық және шетелдік түркітанушы ғалымдар, қоғамдық және гуманитарлық бағыттағы ғылыми-зерттеу институттарының қызметкерлері, жас зерттеушілер, зиялы қауым мен БАҚ өкілдері қатысты.

«Латын әліпбиіне көшкен кезде сауатсыз болып қалмаймыз ба? – деп үрейленетіндер де бар. Мен осы кезде 1929-1940 жьыдар аралығын айтар едім. Мысалы, М.Мақатаев, Шерхан Мұртаза латын әліпбиімен әріп таныды. Сондай азаматтар өте көп. Қанишама ел басқарған азамат пен академик шықты. Ал бүгінгі интернет дамыған заманда сауатсыз болуымызға, тіпті хақымыз жоқ». Бұл туралы Алматыда Ш.Шаяхметов атындағы тілдерді дамытудың республикалық үйлестіру-әдістемелік орталығы және А.Байтұрсынұлы атындағы Тіл білімі институтының ұйымдастыруымен өткен тұркі жазбалары мен мәдениеті күндері аясында «Тамыры терең әліпби: жалпытүркілік бірегейліктің мызғымас негізі» атты халықаралық ғылыми-практикалық конференцияда айтылды.

халықпыз. Енді оны іске асыруда бір-бірімізбен айкаспай, бірлікте шешуіміз керек» – деді. Осы ретте Ш.Шаяхметов атындағы тілдерді дамыту республикалық үйлестіру-әдістемелік орталығының директоры Ербол Тілепов «Қазіргі әлемге жол ашылған жағдайда латын әліпбиіне ауысу орынды деп санаймын. Алайда әдеби қорымыз қалай болады екен деп алаңдайтындар да бар. Ол орынды, әрине. Кез келген реформада қорқы, үркі болады. Ешкім кириллицамен жазылған кітапты жойғын деп жатқан жоқ. Олар кітапханада тұр. Қазіргі таңда латын әліпбиінің бірнеше нұсқасы бар. Биылдан бастап комиссия жұмысын бастады. Күні кеше ұлттық комиссияның жиыны болды. Әліпби жасауға математик, физик, журналист мамандары

ТЫҒЫЛҒАН КӨЛІКТІ ТОНАМАЙДЫ

Дереккөзі: Internet

Тамыры терең әліпби

Конференцияның мақсаты – ұлттық жаңғырудың қайнары түркі жазуының өткені мен бүгінгі саралау. Сондай-ақ жиын барысында латын әліпбиіне көшу мәселесі жан-жақты сараланды. Келелі талқылауда алғашқы болып сөз бастаған А.Байтұрсынұлы атындағы Тіл білімі институтының директоры Ерден Қажыбек жиындағы қозғалатын басты мәселелерді атап өтті. Оның айтуынша, Елбасының «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты мақаласы ғалымдарға, зиялы қауымға, бүкіл елге сара жол, данғыл жол. Қазіргі таңда бүкіл түркі әлемін бір-біріне жақындастыру үшін латын әліпбиіне көшу сынды үлкен істі алып келіп отырмыз. Ол да үлкен тарихи жағдай. Жиын барысында М.Әуезов атындағы әдебиет және өнер

институтының директоры Уәлихан Қалижан «Бүгінгі Қазақстанның саяси экономикалық, әлеуметтік, рухани дүниесінде Елбасы Н.Назарбаевтың қызметі мен еңбегін елемей мүмкін емес. Латын әліпбиіне көшуге байланысты үлкен дау-дамай болады. Тіпті басталды. Қазақ әдебиетінің тарихы, қазақ фольклорының тарихы жазылып қойылды. Ал осы кириллицамен жазылған дүниелер бізге қажет пе? Әрине, қажет. Бұл – біздің тарихымыз. Ал біз тарихымыздан бас тартпаймыз. Ең алдымен, латын әліпбиіне көшу қажеттігін зиялы қауым халыққа түсіндіруі керек. Дегенмен саяси шешім қабылданды. Біз бұған дейін 11 жыл бойы латын әліпбиін қолданған

катысуға. Ал олар жіберетін бір қателік бар. Олар таңбаның орнына таңбаны ауыстыру деуі мүмкін. Әліпби жасау таңбаны ауыстыру емес, жазу реформасын жасау», – деді. Зиялы қауым мен ғалымдардың ойы бір арнаға тоғысқан жиында түркі жазба мұрасын зерттеуде соңғы жылдары қол жеткізген жетістік баяндалды. Сонымен қатар алдағы уақытта өзекті мәселені шешудің тиімді жолын қарастыру көзделді.

Мақпал НОҒАЙБАЕВА, Алматы қаласы

КЕРЕК КЕҢЕС

Сәбилін шыр етіп жарық дүниеге келуі – қашанда зор қуаныш. Ал туыла салысымен оның ең алғашқы төлқұжаты – туу туралы куәлігін алу ата-анасының міндеті. Бүгінде куәлік қолға тигеннен кейін бірден балабақшаға кезекке қоюға болады. Осы орайда ата-аналардың назарын мына жәйтке аударғмыз келеді. Бұрын нәрестенің туылуын екі айдың ішінде тіркейтін. Былтырғы жылдан

адамдар өтініш берушінің жеке басын куәландыратын құжатты, сондай-ақ баланың тууын тіркеуге оның өкілеттігін растайтын құжатты ұсынуы тиіс.

Үш жұмыс күні өткеннен кейін, берілген өтініш бойынша баланың тууын мемлекеттік тіркеу Қазақстан Республикасының Әділет министрлігі белгілеген нысанда тіркеуші орган жасаған қорытындының негізінде жүргізіледі. Ол үшін баланың туу туралы медициналық куәлігін, ата-анасының жеке куәліктерін, неке куәлігін (бар болса), ата-анасының түсініктемесін,

ТУУ ТУРАЛЫ КУӘЛІКТІ ДЕР КЕЗІНДЕ АЛҢЫЗ

бастап баланы туғаннан кейін үш күн ішінде тіркеу қажет. Сонда ол Қазақстан Республикасының азаматы ретінде жеке сәйкестендіру нөмірі, жәрдемақы, медициналық қызметпен дер кезінде қамтамасыз етіледі.

ҚР «Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы» Кодексінің 188-бабына сәйкес, баланың тууын мемлекеттік тіркеуші орган баланың туған күні бойынша немесе ата-анасының, не олардың біреуінің тұрғылықты жері бойынша жүргізеді. Баланың тууын мемлекеттік тіркеу үшін құжаттарды қабылдауды тіркеуші орган, сондай-ақ «Азаматтарға арналған үкімет» мемлекеттік корпорациясы немесе электрондық үкіметтің веб-порталы жүзеге асырады. Ол үшін перзентханада берілетін баланың туу туралы медициналық куәлігін, ата-анасының жеке куәлігі мен неке куәлігін (бар болса) өткізу керек.

Егер ата-анасы бір-бірімен некеде тұрмаса, өзін баланың әкесі деп мойындаған адамның тұрғылықты жері бойынша тіркелуі мүмкін. Баланың тууын тіркеу туралы өтінішпен бір мезгілде әке болуды анықтау туралы өтініш беріледі. Кейде баланың тууын мемлекеттік тіркеу жөнінде ата-анасы емес, басқа адамдар өтініш жасайды. Ондай жағдайда осы

баланың денсаулығы туралы дәрігер анықтамасын және мекен-жай туралы анықтаманы өткізу қажет.

Баланың медициналық куәлігі оның анасы туралы қажетті мәліметтерді (тегі, аты, әкесінің аты (егер бар болса), сондай-ақ баланың туған күнін, айын, жылын және жынысын, құжаттың берілген күнін қамтуы тиіс. Куәлік медициналық ұйымның лауазымды адамының қолтаңбасымен және мөрмен расталады. Сонымен қатар баланың тегі, есімі, әкесінің есімі көрсетіледі. Баланың тегі ата-анасының тегімен белгіленеді. Ата-анасының тілегі бойынша, ұлттық дәстүрге сәйкес, баланың тегін әкесінің немесе атының есімі бойынша беруге болады.

Айта кетейік, үстіміздегі жылдың басынан бері Алматыдағы Наурызбай ауданы АХАТ бөлімінде 1086 баланың тууы тіркелді. Мұнда ай сайын орта есеппен 300-350 нәресте тіркеледі.

Өз кезегімізде, біз ата-аналарды сәбиінің туу туралы куәлігін уақыт содзырмай, дер кезінде алуға шақырамыз.

Зайда ІЗБАСАРОВА, Алматы қаласы Наурызбай ауданы АХАТ бөлімі басшысының міндетін атқарушы

Шөген академиясы ашылды

Қазақстан Шөген федерациясы Балалар шөген академиясына 9 бен 16 жас аралығындағы ұлдар мен қыздарды ақысыз негізде қабылдауды бастады. Осыған орай сәуірдің 23 күні Алматы облысы Талғар ауданы «Ақбұлақ» ат спорты кешенінде орналасқан Балалар шөген академиясында «Ашық есік күні» өтті. Ата-аналар мен балалар шөген тарихымен және ойын ережелерімен танысты. Сондай-ақ балаларға ойындар көрсетіліп, академия ғимаратын аралап көрді. Қазақстан Шөген федерациясының вице-президенті Сәрсен Құранбек Балалар шөген академиясында атқа міну мен шөген ойнау тегін үйретілетінін айтты. Сонымен қатар ол Балалар шөген академиясы халықаралық турнирлердің жеңімпаздарынан дәріс алуға, өнірлік, республикалық және халықаралық жарыстарға қатысуға мүмкіндік беретінін айтты.

Директор – Бас редактор Срайыл СМАЙЫЛ

Редакция алкасы:

Елдос ӨМІРЗАҚҰЛЫ
Бас редактордың бірінші орынбасары

Ғалия ҚАЛИЕВА
компьютер орталығының жетекшісі

Тілшілер мен қызметкерлер:

Бейбіт ТОҚТАРБАЙ – Астана қаласындағы меншікті тілші
Жарас КЕМЕЛЖАН – қоғам және әлеумет
Мадияр АРЫСТАНБАЕВ – арнаулы тілші
Мақпал НОҒАЙБАЕВА – өнер және руханият
Руслан ДОСТАЕВ – web-редактор
Кәмшат ТӨЛЕШОВА – теріміші
Мехмет СЕМЕРЖИ – фототілші

Аймақтағы меншікті тілшілер:

Байкал БАЙӘДІЛОВ – Ақмола және Солтүстік Қазақстан облыстары (8 778 910 45 34)

Қуаныш ТҰНҒАТАР – Алматы облысы (8 702 952 88 17)

Сабырбек ОЛЖАБАЙ – Оңтүстік Қазақстан облысы (8 701 385 72 75)

Фарида МҰНАЛҚЫЗЫ – Маңғыстау облысы (8 702 799 06 22)

Айхан БАШТАШ – Осло, Норвегия mahmutba@online.no

Ұлдай САРИЕВА – Батыс Қазақстан облысы (8 705 150 48 30)

Кезекші редактор
Мақпал НОҒАЙБАЕВА

Шығарушы:

«Аманат Медиа» ЖШС

Директордың орынбасары
Мейрамбек ҚҰЛМҰХАМЕДОВ

Бас есепші
Расима ӘКІМБЕКОВА

Редакцияның мекенжайы:

050009, Алматы қаласы, Гагарин даңғылы, 93-үй (Абай даңғылының қиылысы)
Телефондар: 8(727) 394-37-22; факс: 394-39-68
Бухгалтерия: тел.факс: 8(727) 394-39-67 (жарнама бөлімінің ішкі нөмірі 108)

Газет «Дәуір» ЖШС РПИК (Алматы қаласы, Қалдаяқов көшесі, 17-үй) тел: (727) 273-12-04, 273-12-54
Тапсырыс – №2115; Бағасы келісім бойынша

Айлық таралымы – 52 000 дана

Газет 2004 жылғы 14 желтоқсанда ҚР Мәдениет, ақпарат және спорт министрлігінде тіркеліп, бұқаралық ақпарат құралын есепке қою туралы №5710-Г куәлігі берілген.

Мақала авторының пікірі редакция көзқарасын білдірмейді. Жарнама мәтініне тапсырыс беруші жауапты. Газетте жарияланған материалдар мен суреттерді сілтемесіз көшіріп басуға болмайды.

Газет Қазақстанның барлық аймақтарында таралады, сондай-ақ «Air Astana», «Turkish Airlines», «QazaqAir» әуекомпанияларының ұшақтарында бар.